

IRODALMI SZEMLÉ

LXIV ■ 2021 ■ 3

ÁRA: 1,80 € / 800 FT
ELŐFIZETŐKNEK: 1,50 € / 600 FT
ERDÉLYI METAMODERN

■ ALAPÍTÁS ÉVE: 1958

■ LXII. ÉVFOLYAM

■ ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ:

DOBOS LÁSZLÓ

■ FŐSZERKESZTŐ: MIZSER ATTILA
(ATTILA.MIZSER@GMAIL.COM)

■ SZERKESZTŐ:

NAGY CSILLA

(CSILLESTER@GMAIL.COM)

NÉMETH ZOLTÁN

(NEMETX@GMAIL.COM)

■ LAPTERV ÉS TÖRDELÉS:

GYENES GÁBOR, VÁCLAV KINGA

■ KÉPSZERKESZTŐ: GYENES GÁBOR

■ KORREKTOR: SZANISZLÓ TIBOR

■ FŐMUNKATÁRSÁK:

CSANDA GÁBOR, GRENDÉL LAJOS, N. TÓTH
ANIKÓ, POLGÁR ANIKÓ, TÖZSÉR ÁRPÁD

■ SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

BALÁZS IMRE JÓZSEF, BÁRCZI ZSÓFIA,
DARVASI FERENC, JUHÁSZ TIBOR,
NAGY HAJNAL CSILLA, PLONICKY TAMÁS,
SZALAY ZOLTÁN

■ SZERKESZTŐSÉG:

MADÁCH EGYESÜLET, P.O.BOX 7, 820 11
BRATISLAVA

■ ISSN 1336-5088

■ WEB: WWW.IRODALMISZEMLE.SK

■ FACEBOOK.COM/IRODALMISZEMLE

■ IRODALMISZEMLE@GMAIL.COM

SZÁMUNKAT FÜRJESI CSABA ALKOTÁSAIVAL ILLUSZTRÁLTUK.

FÜRJESI CSABA 1969-ben Salgótarjánban született. Tanulmányait a Nyíregyházi Főiskolán, majd az Iparművészeti Egyetemen végezte, Budapesten. Ösztöndíjasként dolgozott Salvador Dalí műtermében Montereyben, a drezdai Grafikwerkstattban és a Római Magyar Akadémián.

2010-ben elnyerte a Székelyföldi Nemzetközi Grafikai Biennálé fődíját, 2020-ban a Miskolci Grafikai Triennálé nagydíját. Grafikai munkássága elismeréseként a párizsi Cité Internationale des Artsba kapott ösztöndíjat. Jelenleg művészeti vezetője a Ceredi Nemzetközi Kortárs Művésztelepnek.

Alkotásaival számos hazai és nemzetközi kiállításon szerepelt, művei több bel- és külföldi gyűjteményben megtalálhatók: Magyar Nemzeti Galéria, Petőfi Irodalmi Múzeum, Magyar Fotográfiai Múzeum, Graphische Sammlung der Eth, Zürich, Oxford University Collection, Salzburg Museum, Santa Catalina School Collection (Monterey, USA), The Abbey Foundation of Oregon, Luciano Benetton Foundation Imago Mundi Collection.

Fürjesi Csaba sokoldalú művészetében nagy hangsúlyt kap a kísérletezés, az alapanyagok és műfajok közötti barangolás, a különböző technikák összevonására épülő egyéni eljárások alkalmazása, főleg a grafika, festészet és installációs műfajok területein. Alkotásaira egyfajta személyes hangú, karakteres látványalakítás jellemző, amellyel az időt, a létezést, valamint ezek kortárs és univerzális alapkérdéseit boncolgatja. Általában sorozatokban, ciklusokban gondolkodik. A megélt és a mostani világ történéseinek (újra-)értelmezése foglalkoztatja, így munkáinak mélyebb összefüggései, ideológiai kontextusai vannak, melyek olykor konceptuálisan vagy szakrális narratívával, hol meg különleges emocionális hatással jelennek meg.

■ A CÍMLAPON: IDŐHÚZÁS, 2019, OLAJ, CELLULÓZ, 70x70 cm

CHILL OUT, 2016, LIGHTBOX, 34x43 cm

FILOZÓFIKUSOK CEREDI KÖRE, 2016,
LIGHTBOX, 40x50 cm

SZÁRMAZÁS, 2016, LIGHTBOX, 39x28 cm

- 3 RANDALL JARRELL: AMERIKA LEGYEN AMERIKA MEGINT; A HÁTSÓ LÖVEG-
FÜLKÉS HALÁLA (VERSEK SZILI JÓZSEF FORDÍTÁSÁBAN)
- 9 HORVÁTH EVE: APÁM KÉT FOTÓJÁRA; SZABADULÁSI KÍSÉRLET;
LÉGIFOLYOSÓ (VERSEK)
- 14 NAGY HAJNAL CSILLA: FEBRUÁR. NYELVED HELYÉN A SZAVAK (PRÓZA)

ERDÉLYI METAMODERN

- 18 ANDRÉ FERENC: KEPLER HOROSZKÓPIRÁS KÖZBEN LETÉR A PÁLYÁJÁRÓL (VERS)
- 23 SÁNTA MIRIÁM: VIA DOLOROSA I.; VIA DOLOROSA II.; KRANÍON/GOLGOTHA;
PIETÀ I.; PIETÀ II. (VERSEK)
- 26 BALÁZS IMRE JÓZSEF: ADDRESS: EARTH. A CÍMTELEN FÖLD. FIATAL ERDÉLYI
METAMODERN LÍRA CÍMŰ ANTOLÓGIÁRÓL (KRITIKA)
- 35 PÁPAY SZANDRA: A POSZTMODERN METAMORFÓZISA. A CÍMTELEN FÖLD. FIATAL
ERDÉLYI METAMODERN LÍRA CÍMŰ ANTOLÓGIÁRÓL (KRITIKA)
- 42 VIDA GERGELY: A VALÓSÁG BŰVÖLETÉBEN. MEGJEGYZÉSEK EGY METAMODERN
ANTOLÓGIÁHOZ (KRITIKA)
- 50 HORVÁTH BENJI: STOCKHOLM-SZINDRÓMA; NETFLIX NOSZTRADAMUSZ (VERSEK)
- 52 MÁRCUJTIU-RÁCZ DÓRA: A KIVÉTEL ERŐSÍTI A MÁSIKAT (VERS)
- 58 SZÉKELY ÖRS: SÖTÉT, TISZTA; FRAKTÁLOK: ARBOR; REPÜLŐS DIPTICHON
(VERSEK)
- 63 CSEHY ZOLTÁN: A MARSI NAPLEMENTE KÉKJE. SZÉKELY ÖRS *OSTINATO* CÍMŰ
KÖTETÉRŐL (KRITIKA)
- 66 CRISPIN BEST: ENGEDD HOGY MEGVÁLTOZTASSAM AZ ÉLETED; VERS AMELYNEK
UTOLSÓ PILLANATÁBAN SZÓBA HOZOK EGY NAPREND SZERMODELLT; INTEL
(VERSEK ANDRÉ FERENC FORDÍTÁSÁBAN)
- 73 SAM RIVIÉRE: TEMETŐBARÁTOK; AZ ÚJ NORMÁLIS; TUDATOSSÁG; TUDATOS
LEVÁLASZTÁS (VERSEK ANDRÉ FERENC FORDÍTÁSÁBAN)

- 77 PETŐCZ ANDRÁS: TALÁN EMLÉKKÉNT; HA MAJD (VERSEK)
- 79 KÁNTOR ZSOLT: VILÁGLÉT. RÉSZLET (VERS)
- 81 MOHAI V. LAJOS: AKI ÉL, LÁTJA EZT (PRÓZA)
- 84 MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR: RÓKAFOGTA RÓKAMENTŐ (PRÓZA)
- 87 BORCSA IMOLA: SZÜLETÉSNAP (PRÓZA)
- 92 JAKAB JÚLIA: A KISVÁROSI PLETYKA TERMÉSZETÉRŐL. BORCSA IMOLA
MAGNEBÉHAT CÍMŰ KÖTETÉRŐL (KRITIKA)

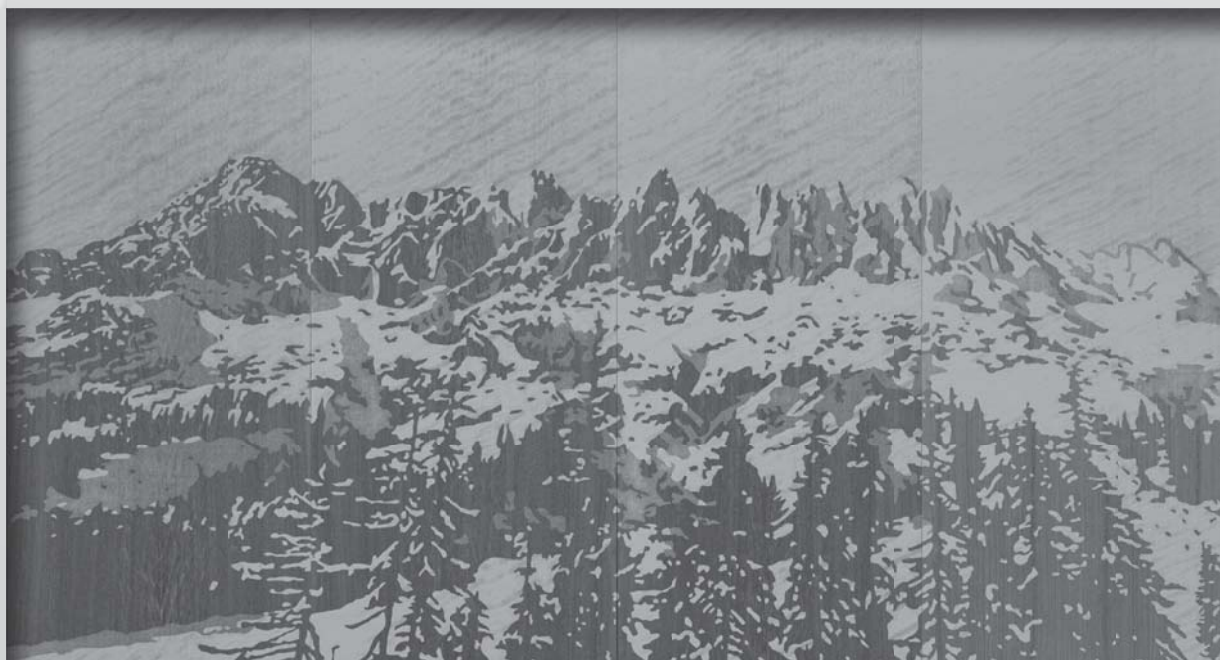
- 96 SZERZŐINK

■ KIADJA A „SPOLOK MADÁCH – MADÁCH EGYESÜLET”
■ (EV 153/08), NYILVÁNTARTÁSI SZÁM: 30807719.
■ A LAP MEGJELENÉSÉT A SZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG
KISEBBSÉGI KULTURÁLIS ALAPJA TÁMOGATTA.

■ NYOMTA A VALEUR KFT., DUNASZERDAHELY. ■ TERJESZTI A KIADÓ ÉS A SLOVENSÁKÁ POŠTA, A. S. MEGRENDELHETŐ A SZERKESZTŐSÉGBEN, ILL. A KÖVETKEZŐ CÍMEN: SLOVENSÁKÁ POŠTA, A. S. STREDISKO PREDPLATNÉHO TLAČE, UZBECKÁ 4. ■ P. O. BOX 164, 820 14 BRATISLAVA 214., ■ E-MAIL: ZAHRAICNA.TLAC@SLPOSTA.SK ■ MEGJELNIK HAVONTA (ÉVENTE 10 RENDES ÉS EGY ÖSSZEVONT SZÁM). PÉLDÁNYSZÁM: 300. ■ EGYES SZÁM ÁRA: 1,80 €. MAGYARORSZÁGON: 800,-FT. ELŐFIZETŐKNEK FÉL ÉVRE 9,- €, EGY ÉVRE 18,- €, ■ MAGYARORSZÁGON FÉL ÉVRE 3600,- FT, EGY ÉVRE 7200,- FT. SZLOVÁKIÁN, ILL. MAGYARORSZÁGON KÍVÜLI POSTÁZÁS ESETÉN A POSTAKÖLTSÉGET FELSZÁMÍJTJUK.

■ MAREC/2021 ■ VYDÁVA „SPOLOK MADÁCH – MADÁCH EGYESÜLET” ■ (EV 153/08). ■ SPOLOK IRODALMI SZEMLE EGYESÜLET ■ ŠÉFREDAKTOR: ATTILA MIZSER ■ REDAKTOR: CSILLA NAGY, ZOLTÁN NÉMETH ■ GRAFICKÁ ÚPRAVA A OBÁLKA: GABRIEL GYENES, KINGA VÁCLAVOVÁ ■ VÝTVARNÝ REDAKTOR: GABRIEL GYENES ■ JAZYKOVÝ REDAKTOR: TIBOR SZANISZLÓ ■ ADRESA REDAKCIE: MADÁCH EGYESÜLET, P.O.BOX 7, 820 11 BRATISLAVA. ■ ISSN 1336-5088. ■ WEB: [HTTP://WWW.IRODALMISZEMLE.SK](http://www.irodamiszemle.sk) ■ ADRESA VYDAVATELSTVA: SPOLOK MADÁCH, MIEROVÁ 16, 821 05 BRATISLAVA 2. ■ IČO VYDAVATELSTVA: 30807719. ■ REALIZOVANÉ S FINANČNOU PODPOROU FONDU NA PODPORU KULTÚRY NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN ■ TLAČ: VALEUR, S.R.O., DUNAJSKÁ STREDA. ■ ROZŠIRUJE VYDAVATELSTVO A SLOVENSÁKÁ POŠTA, A. S. OBJEDNÁVKY NA PREDPLATNÉ PRIJÍMA REDAKCIA A KAŽDÁ POŠTA SLOVENSKEJ POŠTY. OBJEDNÁVKY DO ZAHRA- NIČIA VYBAVUJE SLOVENSÁKÁ POŠTA, A. S. STREDISKO PREDPLATNÉHO TLAČE, UZBECKÁ 4. P. O. BOX 164, 820 14 BRATISLAVA 214., ■ E-MAIL: ZAHRAICNA.TLAC@SLPOSTA.SK. ■ VYCHÁDZA MESAČNE (10 RIADNYCH A 1 SPOJENÉ ČÍSLO ROČNE). ■ NÁKLAD: 300. ■ CENA JEDNÉHO ČÍSLA: 1,80 €. PREDPLATNÉ ZA POLROK: 9,- €, NA ROK: 18,- €.

LOCKDOWN, 2021, OLAJ, FA, 140x200 cm

RANDALL JARRELL

AMERIKA LEGYEN AMERIKA MEGINT

Amerika legyen Amerika megint.
Legyen az álmunk, mint volt végtelen
Pionír álom, pompás síkja mind
Otthonunk, szabad honunk legyen.

(Amerika sosem volt Amerika nekem.)

Legyen Amerika álma az álmodóknak,
Legyen nagy, erős honod, Szeretet;
Király, s más zsarnok hol nem bitorolhat
Hatalmat a küzdőkön idelent.

(Nekem soha nem volt Amerikám.)

Legyen Szabadság hazája hazám,
Ne kecsegtessen hamis honfiség.
De ipar, iparkodás, s igazán
Egy egyenlőség: a Szabad Világ.

(Én nem lehettem egyenlő soha,
A „szabad hon” másé volt, s mostoha.)

*Mondd: Ki vagy te, sötétben motyogó?
S kié fent a csillagos lobogó?*

Szegény fehér vagyok – bolondít széthúzás,
Néger – rabszolgasorsból sebhelyem,
Rézbőrű – földemről úzettem el,
Bevándorló – de reménye-veszett,
Az ostoba vén rendszer foglya, hol
Erős nyúz gyöngét, és eb ura eb.

Ifjú vagyok, reményteli, erős,
S begabalyít az örök láncolat:
Földéhség, bírvágy, aranyláz, profit,
Kapzsiság – vagy a betevő falat!
Cefet munka! Darab- vagy órabér!
Mohóság szítja sóvárságomat.

Farmer vagyok, jobbágya a földnek.
Munkás, aki a gépek rabja lett.
Néger, szolgája lettem mindeneknek.
A Nép vagyok, éhező, elveszett,
S letiprott. Hova tűnt az ősi álom?
Rab lett a pionír, a hajdani.
Vagyok, ki Á-tól B-ig sose jut,
Munkás – s örökös munkanélküli.

Alap mégis az én álmom maradt,
Az óvilágból, jobbágytól eredt
S oly bátor, hős, igaz álom fogant,
Hogy bús, hatalmas árja zúg ma is,
Malterba, kőbe, barázdába hat,
Azzá tevé Amerikát, ami.
Ó, én vagyok, aki tengerre szállt,
Házat, hazát, szabadságot remélt,
Sötét ír földünk partját hagytam el,
Lengyel mezőket, angol réteket,
Fekete Afrikából hoztak át
Itt építeni egy „szabad” hazát.

Szabad?

Ki mondta „szabad”? Nem én?
Biztos, hogy nem? Segélyes milliók?
Sztrájkjaink közt megtiprott milliók?
Magunk, a semmi bérű milliók?
Minden megálmodott álomért,
Minden dalainkat dalolókért,
Minden reménytelen reményért,
Minden kitűzött lobogónkért,
Milliókért – mert fizetéstelen,
Álmuk van, de már az sem eleven.

Ó, legyen Amerika Amerika megint –
A haza, ami eddig sose volt,
Lennie kell! Hol mindenki szabad.
Föld, mely enyém, szegényé, indiáné, feketéé, ENYÉM –
Kik Amerikát alkotják,
Verítékük, vérük, hitük és kínjaik,
Kohók, ekék munkásaié, akik
Nagy álmunkat újjáteremthetik.

Engem leszólhatsz, ahogy csak akarsz –
Nem rozsdál meg a szabadság acélja –,
Tőlük, akik a népünk vérszívói,
Visszaszerezni földünk, ez a cél ma:
Amerikát!

Ó, igen, igém
Egyszerű tény:
Amerika nem volt soha enyém,
De esküm záloga:
Az lesz Amerika!

Túl gengszter-halódásunk romján, rémén, álságán,
Harács, hazugság, rontás, romlás válságán
Mi vagyunk a nép, s kötelmünk
A földek, bányák, ültetvények, gyárok, folyamok,
Bércek, síkságok végtelenjei
S nagy, zöldellő államaink minden zugában
Amerikát újjáteremteni!

A HÁTSÓ LÖVEGFÜLKÉS HALÁLA

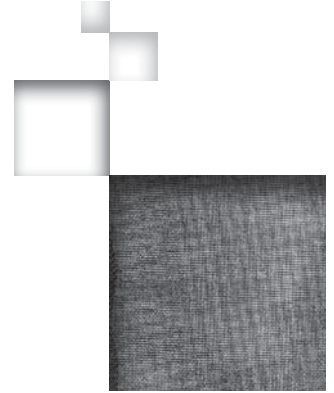
Anyám álmából az Államba hullva lett
Gépfarban fejtetőn jeges szőrmében kuksi,
Hat mérföldre a földtől, túlélni semmi tervem,
Rémálom az elhárítás, a csatagépek.
Holtan egy kerti vízfecskendő mos ki.

FUTURUM EXACTUM II., 2019, OLAJ, PAPÍR, 150x110 cm

HORVÁTH EVE

APÁM KÉT FOTÓJÁRA

(kb. negyvenéves)

rozoga kerítést támasztasz, így külalakra,
lehetnél volna paraszt attila, tested
silány, a homlokod diadalittas.
hajadon visszanyírt hullámok, merész a tekinteted,
és a fiatal, ritka bajusz alatt nemtörődöm mosoly.
karod piszkosbarna, körmöd holdja
fehér gomb, bővli kockás inged
izzadtságzagú. valami zsákszínű nadrág,
alsótested parányi, mintha lefelé
zsugorodnál, a porban persze egy ocsmány,
zárt orrú, bőr lábbeli.

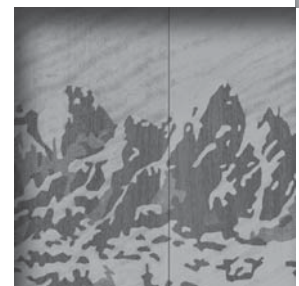
(utolsó kép)

a beltéri környezet lehangoló, rajtad ugyanúgy
az a zsákszínű nadrág, pedig itt tél van.
szinte vigyázzban állsz, a mélyszegény enteriőrben,
de mosolyod még, ami ép. igyekeztél, ha fotóztak.
meg vagy borotválva!
különben, mint akit kukából szedtek elő,
tobzódsz az erdei tónusokban, arcod kipirosodva,
akár egy öregasszonyé, fél szemmel hunyorogsz,
kabátod vargánya-árnyalatú, és lezser a sálkötésed, mai
férfidivat szerinti. ragyog az ádámcsutkád. pont,
mint egy segély utáni estén, ma bőven kitart a bor,
cigarettád a hatodik ujjad. a sapkádat inkább hagyjuk.
mögötted okkersárga, közepén foltos karosszék, matricás
szekrényajtók, hevenyészett vezetékek, valami pléd függöny gyanánt.
az ócska tévé tetején lakat, egy kupak, téglányi elemlámpa.
alatta viaszosvászon, fölötte kivágott naptárcsajok,
a sötét képernyőn megcsillanó csupasz villanykörte.

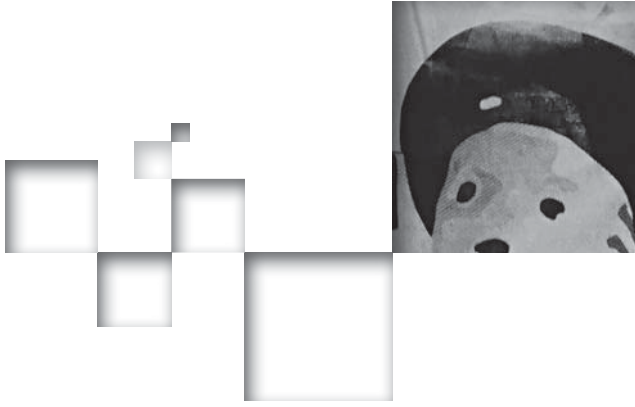
SZABADULÁSI KÍSÉRLET

r.-el együtt jártunk a kosáredzésekre, hugi néni mindig ugyanúgy, fújta a sípot langalétán az adidas melegítőben, és instruálta a lányokat. r.-nek egy kicsit kiállt a foga, de a legjobb barátnőm lett, azaz csak szerettem volna. eltökélt voltam és izgatott, amikor csont nélkül bedobta a labdát a passzom után, és egymásra nevettünk, vagy titkaival átnyújtotta a hétvégén írt levelét, bubifrizurásan. ám feltűnően hiányzott, ha nem jött iskolába, minden nap vártam, hogy megpillantsam a menzán az osztálytársai közt. micsoda sóvár, hipószagú folyosók, íztelen finomfőzelék, émelyítő rántottparizer-szag. pangott az udvar, hűvös idő, a szemerkélő esőben duplatesi, ázott salak, négyszáz méterek monoton, egykedvű kocogáshangja. első szerelem. nem tudom, hogyan jöttem rá, hogy ez az. talán a bravo magazinból. kockás flanelingben kezdtem el verset írni. bort iszogatni, hörgős metálhoz, raphez. minden elromlott köztünk, kikoszarozott az edzés után, majd eltiltottak tőle, végül visszakérte a leveleit és a barátságát. r. a hetediken lakott, délutánonként odajártam, senki sem tudott erről, szimplán csavarogtam, vittem a walkmant, ha volt elemem. álltam a tízemeletes ház tövében, amíg égett nála a villany. majd szép álmokat kívántam neki, magam is hazamentem, kést vettem elő a konyhafiókból, kötszert, papírzsepit.

egy spirálfüzetet megtöltöttem görbe szeretlekekkel,
lenyomtam száz fekvőtámaszt, csak a kislámpa égett,
hogy végképp kifáradjak, és eltűnjön r. kleopátra-haja,
az előreálló melle, amikor nevet, és a szürkészöld szeme,
ahogy a szőke szépfiújára néz, a kockahasú bocskaira.
de főleg én tűnnek el.
egyszer komolyan elbúcsúztam a keleti városrésztől,
látod, mi lett a vége, lebuziznak az iskolában, micsoda szó ez.
az ember végül homo, itt elakadtam, többet nem jövök erre.
aznap ejtettem a legmélyebb sebet a kezemen, két oldalról
karistoltam a bőrt, egy lövészárkot vájva a húsba, csúnyán
vérzett még másnap is, amikor késve vánszorogtam
be a kémiára, és letettem arcom a padra. grafitillata
volt, halovány zöld, néhol érdes, ahol körzővel kikaparták.
érdekes, nem szólt rám a tanár, színtelen-szagtalan én,
áteresztett a géz. valaki ablakot nyitott, októberi langy,
mint nyolcévesen a tanmedencében, a víz alatt fulladozva,
amikor elmarkoltam az úszómesternő botját, és végre
levegőt vettem.

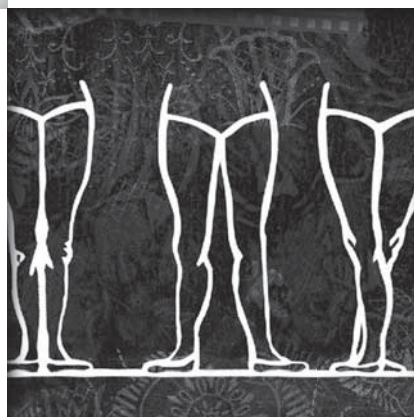
LÉGIFOLYOSÓ

egy jól sikerült randevú, a plázában zúgott a művizesés,
17 év közöttünk, meg a kerek asztal alatt a combod, máris
megvolt az összhang, azután fizettünk, és kikísértelek a rep-
térre, mint akik régóta szerelmesek, ültünk összehajolva
a búcsú előtt, fel- és leszálltunk, csíkokat húztunk egymáson,
berregtek a hajtóművek, épp elértük az utazómagasságot,
amikor elnyelt a terminál téged, ahova nem követhettelek –
– egy hét múlva közölted, hogy menjek utánad, a wizz airre
vettél jegyet, de hát nem is ismerlek, mondtam, a francba
bele, ez aztán kaland, ez fiatalság, először repülhetek, egyedül,
kivettem szabadnapjaimat, a kollégák röhögve irigykedtek,
átírtuk a beosztást, porlasztó július volt, hát akkor irány a tenger,
ha egyszer élek is, ha lezuhanok is, bevettem két daedalont, s
mint daidalosz ikaroszhoz, úgy igyekeztem hozzád, viasz-
szárnyaimmal, mézes csókjaidért, bedugult füleimmel,
hogy aztán fiumicinón, akár verdit az operában, tapssal
ünnepeljük a sikeres földet érést, ahol egy életen át csak
az uscitát keresem

NAGY HAJNAL CSILLA

FEBRUÁR

NYELVED HELYÉN A SZAVAK

– Szóval, mennyit?

– Nem tudom, de olyan... tized biztosan. Mármint tíz interjút, de megnéztem a BAFTA acceptance speech-ét, és néhány best of válogatást is azokból a játékműsorokból, amiket még mindig nem értem, hogy működnek.

– Van egy olyan érzésem, hogy ők se tudják. Bár lehet, hogy pont Richard Ayoade igen. A többiek meg csak mennek vele.

– Igen, ez így elképzelhető.

Nem tudom, miért mondtam tized, mikor valójában, mindennel együtt, legalább harminc volt. Vagy tényleg csak tíz lett volna? Van egyáltalán harminc interjú Richard Ayoadeval az interneten?

– A számoktól mindig dühös leszek – fejezem be hangosan a gondolatmenetemet, ami akkor sem lett volna kevésbé értelmetlen, ha végig hangosan fejtem ki.

– Tessék?

– A számoktól. Dühös leszek.

– Mármint... bármilyen számtól?

– Igen, úgy értem, általában a jelenségtől. Vagy talán inkább a mértékegységektől úgy általában. Például attól is, hogy három órával vagyok *lemaradva* hozzád képest. Nem a lemaradás miatt, hanem mert ennyire konkrét ez az egész, ez dühít. Mert nem az.

– Szerinted nincs szükségünk erre a tudásra?

– Nem azt mondom, hogy nincs szükségünk, sőt! Valószínűleg az a pontos, hogy ez a szükség dühít leginkább. A percek, az órák, a napok, a kilométerek, a grammok, a literrek, az évek... nem is sorolom tovább, mert érzem, ahogy megy fel a vérnyomásom.

Könnyed nevetés hallatszik a vonal túlvégén.

– Neked mi viszi fel a vérnyomásodat? – kérdezem, a hangomban cseng némi sértettség, de azt hiszem, neki ez nem fog feltűnni.

– Hm... nehéz kérdés. Egy valami biztosan. A komolyzene.

– Micsoda? Mi bajod a komolyzenével?

– Az égvilágon semmi bajom nincs vele! Kifejezetten tudom értékelni. Hét évig jártam általános iskola mellett zeneiskolába, egy csodálatos régi épületbe, és gyönyörű volt ahogy a folyosóra kiszűrődtek a hangszerek... jézusom, nem tudom felidézni a folyosókat! Mind-egy is, szóval semmi bajom nincs a komolyzenével, csak amint meghallom, érzem, ahogy

fokozatosan, szisztematikusan, valószínűleg magának a zeneműnek az ütemére, megy, megy, megy fel a vérnyomásom.

– Eszméletlen...

– Nem lehet olyan jól megindokolni, mint a te viszonyodat a számokkal.

– Nem is kell. Megértettem.

Egy darabig csendben babrálok az asztalterítő rojtjait. Ő nem tudom, mit csinál mindeközben.

– Á, és a színdaraboddal mi újság? – Válasz helyett fájdalmas sóhaj érkezik. – Nem kell erről beszélni, ha nem akarsz.

– De, semmi gond, csak az történt, hogy... hogy is mondjam... ellenem fordultak a szereplők. Mennek ketten az országút szélén, vagyis abban a jelenetben, amit már hónapok óta szeretnék megírni, de még egy betűt sem sikerült, ott mennek, és egészen jó kedvük van tulajdonképpen, bár nincsen rá semmi okuk. De érzem, hogy mégis jobban érzik így magukat, így, hogy zavartalanul sétálgatnak a semmi közepén, és azt akarják, hogy én már igazából hagyjam őket békén. Érzem, hogy ott mennek az országúton, és szeretnék szép csendben és nyugalomban megőrizni, anélkül, hogy valaki eközben megfigyelné őket. Ebben az állapotban, amelyben most vannak, jól érzik magukat, és tudom, hogy mindent elrontanék, ha odaferkőznék valahogy.

– Nem tudnád anélkül hallgatni őket, hogy befolyásold a hangulatukat?

– Na igen, az ősi kérdés. Hogy mi történik tulajdonképpen, ha én nem, szóval hogy... de ez már végeredményben kvantumfizika, érted. Arról meg el se kellene kezdenem gondolkozni. Akkor már inkább felrakom a Carmina Buránát, és ugyanott vagyunk.

– Szóval, ha jól értem, ez nem az első jelenet.

– Nem, történetesen a második.

– Szóval már figyeled őket egy ideje.

– Az egyiküket már jó ideje figyelem, mindenféle pontjain az életének, és eddig, azt hiszem, sikerült elkerülnöm, hogy ez feltűnjön neki. De valami történt az első jelenetben, miközben igazából néhány jelentéktelen mozzanat volt csupán az egész. Úgy érzem, hogy most patthelyzetben vagyunk. Elindítottam őket az országúton, de

nem csatlakoztam hozzájuk, és ezt muszáj volt, hogy megérezzék, vagy legalábbis az egyikük. Elkövettem ezt a hibát, hogy túl messzire engedtem őt, Reginát, és így már félek, észrevenné, ha a semmiből megjelennek mögöttük. Lehet az a baj, hogy csak ketten vannak, és harmadiknak csatlakozni mindig veszélyes.

– Van egy ötletem. Bizonyára rossz ötletem, mármint. Tényleg rakd fel a Carmina Buranát. Most, miután letesszük a telefont, indítsd el a lemezt, és ettől talán pont annyi figyelmed marad Reginára, amennyi még nem fog neki feltűnni.

– Ez az ötlet tényleg szörnyű. Annyira szörnyű, hogy akár még működhet is.

– Az ilyen ötletek a védjegyeim.

– Olvastad a Franny és Zooeyt?

– Igen.

– Benne van az a mantra, amit a szerzetes folyamatosan ismételt magában, addig, ameddig már végeredményben nem is ő, hanem a mantra ismételteti magát benne, vagy valami ilyesmi.

– Ó, igen, azt nagyon szeretem.

– Na. Az a mantra is tulajdonképpen egy mértékegység. Ha így gondolsz a számokra, akkor lehet, hogy helyrejön velük a viszonyod. Semmi más, csak egy mantra, ami amúgyis folyamatosan ismételteti magát benned, csak... időnként felé fordítod a figyelmedet.

– Hah. Ez az ötlet is annyira rettenetes, hogy tényleg működhet.

– Ugye. Közös védjegyünk ez, ne aggódj.

Egy darabig csendben mosolygunk, miközben a köztünk húzódó kilométerek hang nélkül ismételtetik magukat bennünk.

FUTURUM EXACTUM I., 2019, OLAJ, PAPÍR, 150x110 cm

ANDRÉ FERENC

KEPLER HOROSZKÓPÍRÁS KÖZBEN LETÉR A PÁLYÁJÁRÓL

*„Meglesz, uram, amint parancsolod.”
(Madách – Az ember tragédiája. VIII. szín)*

6. VIRGO

*„Don't move unless you know someone you can move
And I bruise just like anyone would bruise”
(Manchester Orchestra – Virgin)*

álomban lengyel nő voltam varsó jellegzetesen
egymás fölé ágaskodó épületei közt jellegzetesen
csattogó nyelvem alatt hordtam jellegzetes
szavaim amikor a starbucks melletti
szűk utcából ahová melegedni járnak
a hajléktalanok piros fehérre meszelt arcú
férfiak jelentek meg szemük helyett szilvماغ
fogukról szítálva hullt a cianid és egyenesen
felém tartottak úgyhogy szaladni kezdtem hallottam
a lábdobogást a félelemből sarjádó harag
gépezetének mechanikus kattogását hallottam
ahogy szájukban fortog a nyál az indulat
orrlyukaikból pöffen a pára és akkor futottam
de a tér hirtelen emelkedni kezdett és én
csúsztam egyre csúsztam visszafelé ők meg
csak jöttek és jöttek és jöttek és jöttek és
kérdés nélkül ragadtak meg fűgén nyúltak
utánam inas kezük embertelenül hosszú

és érdes volt mintha kecskenyelvek nyalogatnák
a bőröm és akkor lerántottak a földre és
betapasztották a számat egyikük a mellemre
térdelt egyik kezével az államot szorította
hogyan ne sikítsak és ne rángatózzak másikkal
felhúzta a pólóm a hasamon aztán elfordította
a fejét ekkor odalépett egy másik szilvaszemű
magabiztos mozdulatokkal mint vezeklő szentek
két tenyerével a hasamra támaszkodott majd
a köldökömbe fúrta mindkét hüvelykujját
és mint egy narancsot irdatlan erővel kezdte
kettéfészíteni a húsom de nem tört elő belőlem
sem vér sem sár sem tévelygő vizek semmi
csak a hasító fájdalom a szűrő nyilalló görcs
volt biztos facsarta orrom beleim átható bűze
pedig semmi nyirok nem szivárgott belőlem
tisztá voltam mint a vasárnapi abrosz és akkor
könyékig beletúrt a hasamba és mint egy
alien-fiókat hirtelen mozdulattal kitepte
a méhem harsogva pattantak el a vérerek
a szövetek a rostok és odaadta annak amelyik
a mellemen térdelt majd tenyerével lassan
végigsimított a hasamon és összezárta a krátert
ujjaival apró köröket rajzolt köldököm körül
köré nem ért a bőrömhöz csak a kis pihéket
érintette majd lehajolt és köldökön csókolt

és beforrott a nyílás ekkor a másik is felállt
a mellemről és én végre megint kaptam
levegőt levegőt levegőt ekkor már ott lógott
vérezen a szőke bakancsos férfi kezében
a méhem jobb karjára fektette és ringatni kezdte
uspokój się uspokój się mój drogi aniele
duruzsolta zengő bariton hangon és akkor
a másik akinek szája körül még ott vöröslött
a köldököm nyoma azt mondta ne félj
minden rendben lesz gondját viseljük majd
felneveljük tánc és matekórára járattuk
megtanítjuk cipőt kötni és ugróiskolázni
saját hintalova és szánkója lesz amelyet
nagyanyádtól örököltél látod jó kezekben
lesz velünk látod nincs miért aggódnod
és ha jó lesz majd elmondjuk neki hogy
magadban hordoztad őt hogy vigyáztál rá
hogy a te véredből való ne félj többé nem
lesz rá gondod ő most már a miénk
a mi ivadékunk te mostantól szabad vagy
galambom.

12. PISCES

*„Pisces swimming through the river
All their life against the stream”
(Jinjer – Pisces)*

álomban magyar asszony voltam
hallottam ahogy a pusztából kiáltó
szókkal szólít a kötelesség hát
egyik lábam budára támasztottam
másikat pesten vetettem meg és
két combom közé véve a dunát
hagytam hogy záporosóként
potyogjanak belőlem a kis
vidám porontyok csak úgy
zuhantak a vízbe belőlem
kicsi békáim mondtam nekik
fussatok kicsinyeim ússzatok
legyen tiétek a csillagszeplős
égbolt tiétek a víz két partja
tiétek a folyó medre tiétek
a hidak szürkén meredő lábai
gátak gerince holtágak iszapja tiétek
ússzatok ki a partra és szórjátok
a világba utódaitok tanítsátok
nekik hogy aki szemközt él az
ellenetekre tör küldjétek rá
golyát aszályt dögvészt küldjétek rá
bozóttüzek perzselő nyelvét

ne hagyjátok beszélni aki nem
ti vagytok ne halljátok meg szavát
annak aki nem ti vagytok mert
ti az én ivadékaim vagytok
hordjátok szét szavaim
anyajegyeim csípőfájdalmaim
áramoljon bennetek a források
távoli csicsergése lakjátok be
a partokat nevezetek mindent
saját kedvetek szerint s ha szelek
sodornak messzire titeket innen ha
földcsuszamlás temet el a nap elől
ha madarak hordanak szét akár
ösvényről a morzsát ti akkor is
oldódjatok fel majd a talajvízben
és szivárogtok vissza hozzám
édes porontyaim.

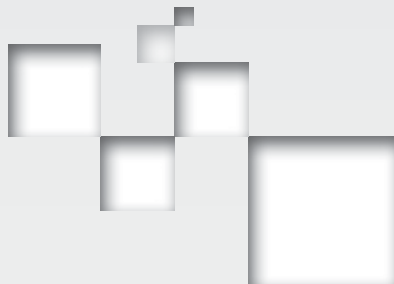
SÁNTA MIRIÁM

VIA DOLOROSA I.

Amikor betör, még nem veszed észre.
Percek kérdése, míg a tablettákhoz nyúlsz,
lenyelsz egyet, behúzkod a függönyöket
és takaróba burkolod magad, imádkozol,
pedig nem hiszel.
És akkor robban, akár egy Pearl Harbor-i hajó.
A harmincas, fehér, európai férfiak kínjai láthatatlanok.
Mint egy apró tengerimalac, úgy sírsz egyedül.

VIA DOLOROSA II.

A homloklebeny elvékonyodása és a szürkeállomány
zsugorodása látszott a mágneses rezonancia képein.
Mintha bukások után felszabdalt országok térképei
vibrálnának egy fekete-fehér tévéből.
Csak a széttöredezést nem tiltanám be, mondja N. L.,
kétes filozófus, akinek te elhiszed a szavait.
De a gyémánt a keménysége miatt összetörhetetlen,
csak saját porával csiszolható, és saját magával mérhető,
mélyen a sötétben, akár az agyad.

KRANÍON/GOLGOTHA

Foltvarratok és redők csupán az elme,
meghiúsult forradalmak árkai.
Nem az az igazi redő, amit az idő váj
szánalmas képedbe egy idő után,
hanem az, amely a spanyol körmenetek
trombitajátékában szólal meg, mintha
egy kívülről zárt, belülről fényes
barokk épületben légy keringene.

PIETÀ I.

Azt ismerted-e, amikor levették a keresztről,
még élt, rózsaszín ágyékkötője majdnem
lecsúszott róla, hiszen szerette ezt a színt,
és szeretett ellentmondani, még akkor is,
miközben ostromozták, szóval amikor levették,
és kislánya karjaiba fektették, benzodiazepineket
adtak neki, hogy teste saját testében olvadjon el,
mint az ostya?

PIETÀ II.

És azt ismerted-e, amikor megkérdezték tőle,
hogya az isten leánya vagy, miért nem szállsz
le a keresztről, ő leszállt gyengéden,
mellkasán nyílt sebbel, apjához bújít,
és várta, hogy szívébe gépet helyezzenek,
amelyből minden impulzus megváltás?

BALÁZS IMRE JÓZSEF

ADDRESS: EARTH

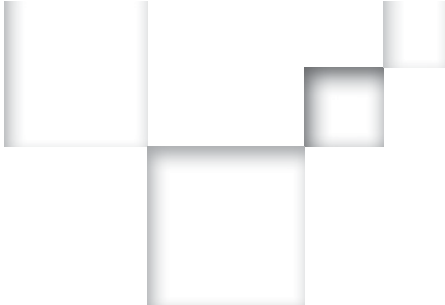
A CÍMTELEN FÖLD. FIATAL ERDÉLYI METAMODERN LÍRA
CÍMŰ ANTOLÓGIÁRÓL

(ERDÉLYI ANTOLÓGIAELŐZMÉNYEK)

Az erdélyi magyar irodalom történetében, különösen a rendszerváltás előtti időszakban, komoly intézményesítő szerepet játszottak a pályakezdők műveiből összeállított antológiák – főként költészeti antológiákról van szó természetesen, hiszen ez a leginkább antológiásítható műfaj. Paradigmatikussá az 1967-es *Vitorla-ének* című antológia vált, mivel a korszakban jelentősnek számító pályakezdések kapcsolódtak hozzá (Balla Zsófia, Farkas Árpád, Kenéz Ferenc, Király László, Vásárhelyi Géza indulása például), és ez az antológia hívta elő lényegében a „második Forrás-nemzedék” fogalmát a Szilágyi Domokos, Lászlóffy Aladár, Hervay Gizella által fémjelzett, akkor még sorszám nélküli Forrás-nemzedéké után. A megnevezés ettől kezdve lavinaszerűen hozta magával a nemzedéki szemlélet dominanciáját az erdélyi regionális irodalomtörténetekben. A kötet fordulatképző jellegét jelzi, hogy megjelenésének ötvenedik évfordulóján új, bővített kiadásban is kiadták Kolozsváron, a szerzők ötven év alatt befutott pályáját ismertetve és abból szemlélve.

Pályakezdő szerzők antológiái a rendszerváltás után is megjelentek ugyan Erdélyben, de kevésbé volt fordulatképző erejük. Mindez összefüggött az átalakult, államiból magántulajdonúvá vált irodalmi intézményrendszernek azon jellegzetességével, hogy egyrészt eredendően plurálisá vált – az irodalmi értékek, izgalmas pályakezdések már nem egyetlen intézményhez, körhöz, kiadóhoz kapcsolódtak –, másrészt sokkal könnyebbé vált egyénileg debütőkötetet összeállítani és megjelentetni. Erdélyben a kilencvenes évektől kezdve a Kriterion, a Mentor, az Erdélyi Híradó, a Polis, a Koinónia, Bookart és sok más kiadó is jelentetett meg első köteteket. Az antológiákhoz képest, amelyek viszonylag rendszeres időközönként megjelentek (*A hétfejű zsákmány*, 1998; *A meghajlás művészete*, 2008; *Mozdonytűz*, 2014) inkább az egyéni, de egyidőben történő kötetmegjelenések (például Fekete Vince, László Noémi, Orbán János Dénes, Sántha Attila kötetei az Erdélyi Híradónál, Vida Gábor, Jánk Károly és Demény Péter kötetei a Mentornál) keltettek figyelmet, vagy a folyóiratalapítások (Jelenlét, Árnyékhatár, Éber, Serény Múmia, Előretolt Helyőrség, később a Másnapos Irodalmi Kör portálja, a masnapos.eu, vagy A Szem portál). Az említett antológiák visszhangja általában azt jelezte, hogy noha az egyéni értékek szempontjából kétségkívül izgalmas és figyelemre méltó mindenik könyv, egyfajta széttartó, heterogén jelleg figyelhető meg velük kapcsolatban. Vagyis egyik antológia sem tűzte ki célul a programszerűség vagy akár a nemzedéki önmeghatározás tétjeit.

Ez 2017 táján változni kezdett: az *Élő Várad Antológia* először szűkebb, regionális kiindulással vált programszerűvé. Mihók Tamás, Kemenes Henriette, Jock Evelin, Biró Árpád Levente és

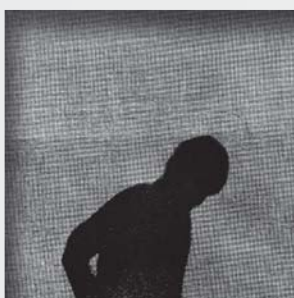
Ozsváth Zsuzsa a nagyváradi kulturális térbe hoztak csoportszerűen működve új szint. Ketten közülük a *Címtelen föld* antológiának is szerzőivé váltak – a rendszer-váltást követően pedig ez a 2020-as kötet az első olyan antológia, amelyik tágabb körben, terminológiai-szemléleti javaslatot is téve mutat fel egy irodalmi fordulatot.

(METAMODERN)

2012-es könyvében, *A posztmodern magyar irodalom hármasságában* Németh Zoltán az *antropológiai posztmodern* terminusát javasolja annak az irodalmi paradigmának a gyűjtőfogalmaként, amelyik a kétezres évekre erősödik meg a magyar irodalomban, fordulatot hozva a nyelvjátékos-areferenciális posztmodern kilencvenes évekből expanziójának kifulladását követően. Az *új közép* című könyvemben az erdélyi irodalomban 2005/2006-ra tettem egy hasonló fordulat egyértelművé válását, olyan szerzők művei nyomán, mint Lövétei Lázár László, Vida Gábor, Papp Sándor Zsigmond, Demény Péter vagy Karácsonyi Zsolt. A fordulatot, amelynek jellegét később még inkább körvonalazhatóvá tette Tompa Andrea, Vida Gábor és Papp Sándor Zsigmond néhány újonnan megjelent regénye, vagy akár Láng Zsolt legutóbbi két regénye is, egy erősen problémacentrikus irodalomszemlélet alapján írhatjuk le. Ennek a fordulatnak az elméleti párhuzama a „cultural turn”, amelyik a szövegek kontextusára is újra, másképpen figyel, mint a korábbi posztstrukturalista irányzatok. Mint Németh Zoltán rámutat, a hatalom kérdésköre, a másságok/marginalitások értelmező felmutatása, a mainstream-ellenesség, a fikció és referencialitás kódjainak szabad váltogatása, a nyílt politikai tételek vállalása ebben az időszakban erősödik fel a magyar irodalomban.

Az antropológiai posztmodern terminusát azonban, amely kezdetben alkalmasnak tűnt ezeknek az egymással párhuzamosan futó és olykor összetalálkozó

irodalmi kísérleteknek az összefoglaló leírására, az utóbbi tíz évben a poszthumanizmus, az ökokritika, az animal studies és más elméletek felvetései kimozdították abból a helyzetből, amelyben időlegesen általánosabb érvényre tarthatott számot. Különböző szempontok alapján újabb és újabb, de valamilyen értelemben mindig leszűkítő vagy csak részleges érvényű (például az „új komolyságot” mint alaphangoltságot, az antropocént mint korszak-meghatározottságot vagy az új medialitásokból következő jellegzetességeket kiemelő) terminusok kísérelték meg azt az élő irodalom szövetében jól érzékelhető hangnembeli és szemléleti váltást leírni, amely egyre szélesebb körben tapasztalható.

A *Címtelen föld* a metamodern terminust javasolja lényegében ugyanennek a jelenségnek (az antropológiai horizontot kitágító, de a hatalom kérdését, mainstream-ellenességet továbbra is fontosnak tartó irányultságnak) a leírására. Vizsgáljuk meg röviden ennek a terminusnak a forrásait és teherbírását!

A fogalom karrierje 2010-ben kezdődött, viszonylag új javaslatról van szó tehát. Robin van den Akker és Timotheus Vermeulen *Jegyzetek a metamodernizmusról* című írása a posztmodern lezárulásának alaptapasztalatából kiindulva, és a lezárulás utáni terminusjavaslatokra (hypermodernizmus, digimodernizmus, altermodernizmus stb.) reflektálva jutott a metamodernizmus terminusáig. Fontos figyelni arra, hogy a *meta*- előtagot ők nem a kortárs episztemológiában használatos és magyar nyelvterületen mára inkább elterjedt *-ról/-ről* értelmében használják (pl. metakogníció, metaadat stb.), hanem ógörög etimológiáig visszamenve a *-val/-vel*, a „között” és a „túl” jelentéseket hozzák játékba, illetve a platóni metaxis fogalmának köztességre utaltságát. Az építészet, képzőművészet és film felől leírt és példázott metamodern „érzelmi struktúra” egyfajta modern lelkesültséget és posztmodern iróniát egyazon keretben érvényesítő, a romantika életérzését kiindulópontnak tekintő képződmény. 2010 óta a *Notes on Metamodernism* című blog, majd honlap kísérelte meg tágítani, illetve más művészeti ágazatokban is azonosítani a metamodern jelenlétét. A honlapon olvasható 2015-ös Luke Turner-összefoglaló szerint az irodalomban olyan szerzők munkái illeszkednek ebbe az érzékenységbe, mint David Foster Wallace, Zadie Smith, Roberto Bolaño, Jasmine Dreame Wagner, Sophie Collins. Van den Akker és

Vermeulen megközelítésének alapkoncepciója számomra az érzelmi alaphangoltság kiemelten kezelése miatt leginkább az új komolysággal és az iróniától való távolodással kapcsolatos eszmecserékhez illeszthető, hiszen a szerzőpáros részben az elkötelezettségnek és lelkesültségnek (enthusiasm) új formáit próbálja megragadni. Felmerülhet ebben az összefüggésben az a kérdés is, hogy a lelkesültségnek, lendületnek a kelet-közép-európai és nyugati mintázatai például (és a kérdés a teljes, globálisan posztkoloniális világra kiterjeszthető) ugyanazokhoz a képzetekhez, ugyanazokhoz a történelmi pillanatokhoz kapcsolódnak-e – hogy ugyanarról szól-e a metamodern a világ különböző részein. Eszembe jut a kilencvenes évek magyarországi tudományos szcénájának entuziazmusa azokkal a tudományos paradigmákkal kapcsolatban, amelyeket van den Akker és Vermeulen az ironikus bizalmatlanság prototípusaiként jellemeznek. Mára, amikor már pontosabban látszik a jelzett (modern, posztmodern, majd azokat követő) életérzéseknek és technikáknak a történelmi mozgásokhoz, társadalmi kontextusokhoz kapcsolódása, a metamodern elméleteinek ezt a dimenzióját egyelőre kidolgozatlannak és vázlatosnak érzem.

Összefoglalásképpen elmondható, hogy a metamodern a modernség/posztmodernség viszonyának logikáját alapul véve próbálja meg továbbszőni a fogalmi megragadhatóságot. Ez jelenleg talán azért tűnhet leginkább elégtelennek vagy kiegészítendőnek, mert éppen olyan politikai, mediális és mentalitásbeli változások, illetve az egész bolygót érintő éghajlati átalakulások sodrában vagyunk, amelyek erőteljes voltukkal mintha inkább új értelmezési keretek megalkotását kívánnák meg, a modern/posztmodern fogalmi mentén már átvilágított korszakok újraértése érdekében is akár. A metamodern-terminus a világhoz való viszonyunk paradox, „oszcilláló” jellegét állítja előtérbe, de részben szükségszerűen hagyja figyelmen kívül, hogy a posztmodern és a modern definícióihoz ugyancsak hozzátartoztak a paradoxonok, amelyek valamiféle oszcilláló-kiegyenlítő mozgások és működések alapján voltak feloldhatóak. Mivel a metamodern elsősorban a posztmodernről való elkülöníthetőségre összpontosít, azt valamelyest árnyaltabban ragadja meg, az érvelés szalmabábujává inkább a modern válik, szükségszerűen. Kétségtelen, hogy a világhoz való viszony mássága, amiről a metamodern elmélete beszél, valóban elmozdulást jelent a korábbi időszakhoz képest. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy nem csupán a viszony változott a maga absztrakt értelmében, hanem a figyelem iránya és tár-

gya is: a kortárs világ legalább annyira (nagy vagy közepes) témái által írható most épp le, mint amennyire a hozzájuk fűződő viszonyok alapján.

A *Címtelen föld*, költészeti antológiáktól szokatlan módon, terjedelmes előszót is közöl. André Ferenc és Horváth Benji bevezetője körültekintő és részletes módon ad hírt a metamodern fogalmának használatáról, a fogalom 2010-es megalkotásának körülményeiről és a hozzá kapcsolt kulcsszavakról. Átlépve a magyar, az erdélyi magyar (illetőleg a közeli kontextusra figyelve: a fiatal román) költészet kontextusába, az előszó néhány javaslatot tesz arra, hogy melyek lehetnének azok az új jelenségek ezekben az irodalmakban, amelyek kapcsolatba hozhatóak a terminussal. A névsor és a megemlített jelenségek izgalmas és a magyar közegben valóban innovatív fejleményekre utalnak. A 300 oldalas könyv fő kérdése mégis az, hogy a 26 fiatal szerző versei közvetítenek-e egy konvergáló életérzést, koncepciót, világreflexiót, amit aztán akár metamodernként is megnevezhetünk. A rövid válaszom a kérdésre igenlő – az antológia megjelentetésének jól időzített volta és átgondolt szelekciója nyomán olyan kiadvány jött létre, amelyik képes felmutatni egy korszakküszöb átlépésének pillanatát.

(ELŐZMÉNYEK, INSPIRÁCIÓK)

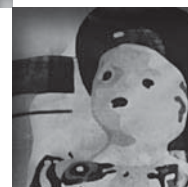
Jelentésem, hogy a *Címtelen föld*del új, Erdélyi Híradó Kiadó és FISZ által gondozott könyvsorozat indul, a *Hervay Könyvek*. Ennek előzménye, hogy 2019-ben Kolozsváron új, sokszereplős irodalmi kör indult Hervay Klub néven, amelyik a pezsgés és a felvetett témák relevanciájában gyorsan egyenrangúvá és sok esetben akár izgalmasabbá is vált a nagyobb hagyományra visszatekintő Bréda Ferenc (ex-Bretter György) Irodalmi Körhöz képest. Ha a metamodernt definiálói részben érzelmi struktúraként közelítik meg, akkor a Hervay Gizella nevére utaló kör és könyvsorozat-terv ezzel szépen egybecseng. Hervay versei depoetizáló technikáik révén jelentettek újdonságot a hatvanas évek erdélyi magyar költészetében, objektivitásra, tárgyyszerűségre törekvése mögül azonban mindig átütött egy erős érzelmi hangolt-

ság is, ami a környezetében tapasztalt igazságtalanságokkal, diktatúrabeli megaláztatásokkal, traumatikus élményekkel kapcsolódott össze. Az ezredforduló utáni prózának és költészetnek fontos vonulata az erőszakra, a hatalmi struktúrákra, fenyegetettségre, megfigyeltségre vonatkozó, testpoétikai fókuszú reflexió – a *Címtelen föld* antológiában is markánsan jelen van például Mărcuțiu-Rácz Dóra, Kali Ágnes, Sánta Miriám, Sárkány Tímea, György Alida és mások verseiben. Találó tehát a Hervayhoz való kapcsolódás lehetőségeinek felmutatása – és ez az előbbi felsorolás ellenére nem leszűkített genderproblematikát jelent, inkább egy olyan perspektívát, ahonnan jobban felismerhetőek a dolgok. Hervay felől olvasni Fischer Botondot, Serestély Zalánt vagy Varga László Edgár hangváltás utáni, újabb verseit kifejezetten relevánsnak tűnik, a fentebb felsorolt problémakatalógust figyelembe véve.

További inspirációt jelent a kötetben a zenei vagy egyéb szubkultúrákhoz való kapcsolódás utaláshálója. Ezek életformát is jelölnek, támpontokat is adnak, reflexiós lehetőségeket is nyitnak. Ugyanakkor képekhez, fotókhoz, filmekhez vagy egyéb vizuálokhoz is kapcsolódnak a szövegek, a posztmodern-utániságnak a mediális jellegzetességeire építve és azokat mutatva fel.

Poétikai értelemben is karakteres, egységes hatást kelt, hogy a szabadversforma domináns az antológia 26 szerzője esetében – az erdélyi költészet kilencvenes évekbeli, Kovács András Ferenc, majd egy ideig a transzközép nyomvonalán haladó költészeti paradigmája után ezt mindenképp érdemes jelezni mint programatikusként is olvasható elmozdulást. Ezen belül viszont a beat típusú szövegáradás, a slam poetry élőbeszédszerű kötetlensége, a köznapi nyelv szikár költőietlensége vagy a miniatűr, sűrítettebb, töredékesebb formák egyaránt jelen vannak a könyvben. A költői hangok jól elkülöníthetőek egymástól, és mégis konvergálnak – ez pedig igen nagy mértékben valóban a megjelenített életérzésekhez köthető jellegzetesség, másfelől viszont a tematikus fókuszok alapján is megragadható.

(TÉMÁK, MOTÍVUMOK)

A kelet-közép-európai rendszerváltás következményeinek többszemponút olvasatát nyújtja a kötet: a lepusztultság tájai és épített környezete, egyfajta egyre kevésbé vidám apokalipszis hangulata, generációközi és értékrendbeli szakadékok konfliktusos és traumatizáló élményköre, az emlékezőtechnikák, amelyeknek a nemzeti és kultúráközi átszíneződések is megkerülhetetlen elemei, a periférikus létezés generációs vagy élethelyzetekhez, foglalkozásokhoz kapcsolódó jegyei egészen komplex összhatást nyújtanak. Itt azonban végre nem a széttartó heterogenitás megtapasztalásának élményével, hanem a sokféle életaspektus közti összefüggések, struktúrák intuitív vagy néhol kifejezetten versekben is reflektált megérzésének tapasztalatával tehetjük le a könyvet.

Van tehát egy lokalizálható olvasata az antológiának, amelyik a sok szempontból félrecsúszottnak tekinthető rendszerváltás mikrotörténeti lenyomatait is képes megéreztetni, és amelyik indokolja a kötet alcímében szereplő „erdélyi” szó jelenlétét. Az utóbbi harminc évnek Erdélyben valóban az interetnikus viszonyok vagy újrakalibrált nemzeti dimenziók is markáns részei (ahogy ezt Székely Örs, Borbély András vagy Benke András versei is jelzik), és annak a részben városiasult, de még mindig sok tekintetben patriarchális viszonyrendszernek a szociológiailag leírható mozzanatai is megjelennek a versekben, amelyeket a Székelyföldről szóló újabb elemzések épp a friss urbanizációhoz, illetve a falusi életformák viszonylagos közelségéhez kötnek.

Másrészt viszont a *Címtelen föld* egy olyan globális átalakuláshoz és mentális átrendeződéshez is kapcsolódni tud, amit jellemezhetünk az Y generációs életérzések és élethelyzetek hívószavaival, de a klímaválság okozta szorongások erőteljesebbé válásával, a #metoo mozgalom vagy az ökokritikai megközelítések által felszínre hozott rendszerszintű egyenlőtlenség-problémákkal is.

Sőt, az antológia legfrissebb, 2020-as versei között már olyan is szerepel, amelyik a koronavírusjárvány kitörését követő lockdown első tapasztalatait foglalja össze (mint Horváth Benji *Először mindig hálát adok* című verse). Ezért is tartom a *Címtelen föld* mellett legalább annyira relevánsnak a szövegegyüttes esetében azt a szókapcsolatot is, amit írásom fölött helyeztem el: *Address: Earth*.

Nem vágok bele az antológiaszerzők egyéni teljesítményének méltatásába: az összhatást viszont kifejezetten magas színvonalúnak, koherens gondolatiságúnak, generációsan reprezentatívnak érzem. Ez pedig a szerzők individuális teljesítményén túlmenően a szerkesztők – André Ferenc és Horváth Benji – elvitathatatlan érdeme. A *Hervay Könyvek* sorozatában azóta újabb könyvek (Mărcuțiu-Rácz Dóra és György Alida önálló kötetei) is megjelentek. Az erdélyi fiatal irodalom 2020-szal új lendületet vett, bármilyen terminussal nevezzük is meg a fordulat utáni történéssort.

(Szerk. André Ferenc – Horváth Benji. *Hervay Könyvek 1. Erdélyi Híradó Kiadó – FISZ, Kolozsvár–Budapest, 2020.* A kötet szerzői: André Ferenc, Benke András, Borbély András, Fischer Botond, Gál Hunor, Gondos Mária Magdolna, Gothár Tamás, György Alida, Győrfi Kata, Horváth Benji, Juhász-Boylan Kincső, Kali Ágnes, Kemenes Henriette, Kulcsár Árpád, Kulcsár Edmond, Láng Orsolya, Mărcuțiu-Rácz Dóra, Ozsváth Zsuzsa, Santa Miriám, Sárkány Tímea, Serestély Zsolt, Székely Örs, Szercey Szabolcs, Varga László Edgár, Vass Csaba, Visky Zsolt)

FUTURUM EXACTUM III., 2019, OLAJ, VINTAGE TÉRKÉP, 180x253 cm

A POSZTMODERN METAMORFÓZISA

A CÍMTELEN FÖLD. FIATAL ERDÉLYI METAMODERN LÍRA
CÍMŰ ANTOLÓGIÁRÓL

Ha a *korszakalkotó* jelzőnket használhatjuk szó szerinti értelemben, akkor az a *Címtelen föld* címmel megjelent antológiára különösképpen ráilleszthető lenne. S bár megelőlegezhetően érdemei rászolgálnak e jelző alapjelentésére is, azonban mégse mehetünk el szó nélkül a tény mellett, hogy egy gyűjteményes jellegét messze meghaladni vágyó céllal napvilágot látott, önmagát, az alkotásokat és az alkotókat nem csak láttatni, hanem pozicionálni is kívánó kötetrel van dolgunk.

Az antológia szerkesztői – André Ferenc és Horváth Benji – maguk is a kötetben publikált költőgeneráció tagjai, ami még jobban erősíti a gyűjtemény korszak- és önmeghatározásra törekvését. A jelen kötet egyfajta előzményének tekinthető 2014-es *Mozdonytűz* bár kevesebb író, de jóval szélesebb korpuszt fogadott be; nemcsak versek, hanem prózák is megjelentek benne. A *Címtelen föld* már alcímével is behatárolja a kötetbe került költők alkotásait – fiatal erdélyi metamodern líra. A könyv e célzottan többirányú témahálóját – ami kort, korszakot, nemzetiséget és formát/műfajt is jelöl – egy rendkívül izgalmas *hibrid* teret teremt nemcsak a művészi szövegalkotásban, hanem az arról való tudományos diskurzusban is.

Ez több kérdést is felvet. Egyrészt a korszakban-benne-lét mint állapot ad-e vajon annyi rálátást és támpontot, hogy egy alakulóban lévő szakasz még változó jegyei alapján életműveket – vagy jelen esetben kiragadott verseket rendeljünk viszonylagosan meghatározható halmazokba. Kérdésként merül fel, hogy vajon csak egyes versekre vagy életművekre is kiterjeszthető-e ez a kategorizáció. A bevezető is utal rá, hogy a nem sokkal régebbi *Mozdonytűz*hez képest már érezhetőek az eltolódások a versek beszédmódját, témáját illetően is. Ami azt feltételeznél, hogy a jelenleg metamodernbe hajló versbeszéd nem feltétlenül fed le egész életműveket. Persze ugyanezen problémával szembesültünk – vagy akár szembesülünk még napjainkig is – a posztmodern kapcsán, ahol egy korszakon belül többféle állomások, különféle beszédmódok működnek egy adott életművön belül is.

Tovább rétegezi a kérdést, hogy az antológia nemcsak egy korszakról, hanem egy nemzetiségi meghatározottságról is beszél, és mindkét téma önmagában is nehezen körülhatárolható terület. Ha még hozzávesszük a kötet alcímében szereplő „fiatal” jelzőt, akkor vajon e hármas vektorú koordinátarendszer mennyire enged teret az egyik vagy

másik jellegzetességgel nem rendelkező fiatal lírának, esetleg erdélyi, komplett életművel rendelkező metamodern költőinknek? Kiterjeszthető-e a vizsgálat a prózára is? Joggal vetődhetnek fel olyan kérdések, hogy mitől erdélyi és mitől metamodern egy adott költészet?

A szerkesztőpáros bevezetője az antológia elején különösen érzékeny módon próbál reflektálni az alcím által elénk kerülő kérdésekre. Mondhatni önálló tanulmányként veszi sorra mind az erdélyiség, mind a metamodernizmus lehetséges kérdésköreit; és meggyőző módon érvel e pozicionáltság létjogosultsága mellett.

Balázs Imre József definíciós javaslatát követve az erdélyiség mint kontextus nem feltétlenül a beszédmódban, szövegalkotásban, hanem egyfajta visszahatásként az olvasási, értelmezési gyakorlatban fogható meg.¹ Kicsit azt is mondhatnánk, hogy az *erdélyiség* mint jelleg egyfajta *intertextusként* működik a szövegekben. Egy azonos kultúrhorizonttal rendelkező olvasó dekódolja és kontextusba helyezi; azonban ezen utalások nélkül is interpretálhatóak a szövegek. E nyitott értelmezés ad teret talán leginkább a határon túli irodalmak azon kettős – egymást olykor kizáró – készítésének, hogy anélkül tudjon bekapcsolódni egy szélesebb irodalmi, kulturális hagyományba, hogy emellett ne kelljen feladnia a saját kulturális meghatározottságát se.

A bevezető kisebbségi szerzőkként utal a kötet alkotóira, s e kisebbség-érzés is több síkon valósul meg. Bár a kiindulópont valóban a kisebbségi irodalmak helyzete és viszonya egy többségi művészeti közeggel szemben, azonban e bináris struktúra nem csak nyelvi-művészi problémákat vet fel. A trianoni léttapasztalat mint a kisebbség történeti kiindulópontja sokkal kevésbé történelmi traumaként, mintsem egy eleve adott léthelyzetként artikulálódik. Nem történekként jelenik meg, amire reagálni kell – akár oda-, akár elfordulással –, hanem történetként, amiben létezni szükséges. Sokkal inkább szituáció, mintsem cselekvő entitás. Nem témát, hanem közeget szolgáltat az erre reflektáló alkotóknak. Egy kicsit másfajta viszony ez talán a költőelődökhöz képest. Valamint jelzi azt is, hogy egy olyan *történelem utáni* alkotógenerációról beszélünk, amely számol is e történeti ténnyel, de túl is lépett már rajta.

A kötet olvasása során azonban az is feltűnő, ahogy a kisebbség történelmi léttapasztalata egy jóval személyesebb, egzisztenciális léttapasztalattá alakul át. A nyelvi kifejezőség globális tapasztalata a személyesség átadhatóságának egyéni tapasztalatát építi

1 ANDRÉ Ferenc – HORVÁTH Benji, *Metamodernizmus az erdélyi fiatal lírában = Címtelen föld*, szerk. ANDRÉ Ferenc – HORVÁTH Benji, Erdélyi Híradó Kiadó – Fiatal Írók Szövetsége, Budapest, 2020, 5.

magába. S ez autopoetikus módon egyfajta művészi kisebbségre is reflektál: vajon egy új generáció új beszédmódját kik és hogyan tudják befogadhatóvá tenni?

Bár a bevezető nem ragaszkodik hozzá, hogy az egy kötetbe sorolt versek poétikai sajátosságait valamiféle egyirányú, meghatározott halmazba sorolható egységként kezelje, mégis az alcímbe is belefoglalt közös nevezők tükrében a lehetséges elmozdulást a metamodern korszakfogalma fogja közre. Egy viszonylag új, még nem teljesen artikulált fogalom, mely a '90-es évektől kezdődő művészi változásokra reflektál. Mondhatni egyidős a kötetben szereplő költőgenerációval.

A gyűjtemény előszava is megemlíti, hogy ezen időszak poétikáját többféleképpen értelmezik, attól függően, miféle viszonyba tudják állítani az eddig uralkodó posztmodern kategóriájával; de az alcímből egyértelműen kiderül, hogy a metamodern önálló, új korszakfogalomként *debütál* a kötetben. Újító az antológia ebből a szempontból is; hiszen egy alapvetően gyűjteményes kötetnek ritkán célja, hogy irodalomelméleti kérdések mérlegét valamilyen irányba döntő példatárként funkcionáljon.

A metamodern egy olyan posztmodernfelfogással helyezkedik szembe, vagy csak távolodik el tőle, melyben a személytelenség és ironia, a nyelvjátékokat előtérbe helyező areferencialitás dominál. Ehhez a beszédmódhoz képes valóban újításként jelenik meg a személyességet megélő, az emberit – akár társadalmi, biológiai vagy egzisztenciális oldalról – előtérbe állító megszólalásmód. Azonban a bevezető is említi, hogy bizonyos megközelítések a posztmodernre sem egy művészileg homogén korszakként határozzák meg. Németh Zoltán e korszakot három állomásra bontja; s ugyanezen időszakot – a metamodernhez kísértetiesen hasonló művészi jellegzetességekkel – az *antropológiai posztmodern* kifejezéssel illeti.² Lapis József e kérdést az ironikus megszólalásmód átalakulásával próbálja megválaszolni. Számára a metamodern autonómiáját az a váltás igazolja leginkább, melyben az ironia mint nyelvi alakzat kvázi visszakapja pragmatikai meghatározottságát – reflexív önironiaként határozódik meg.

Lapis megállapításaiból kiindulva a bevezetésben kissé sematikusnak tűnő ellentétpárokként látunk olyan alapvetően egymást nem feltétlenül kizáró fogalmakat, mint paródia – önironia, metafora – hasonlat, nyelv – képiség, szópoétika – mondatpoétika; mellyel megpróbálják megalapozni a metamodern elmozdulását a posztmodernhez képest. Az elmozdulás alapgondolata egyébként meggyőző és érdekes felvetés, rele-

váns megállapításokkal. Azonban nem számol például műfaji kategóriákkal, valamint a posztmodern korszakban is alkotó, nem fiatal generáció jelen megszólalásaival.

A kötet tehát a posztmodern keretei között nem látja leképezhetőnek ezt az új művészi mozgást; és egy olyan tanulmányra hivatkozik, mely érdekes módon a metamodernnt egy a korábbi korszaktól sem eltávolodni, sem hozzátartozni nem tudó állapotként határozza meg. Tehát valamilyen módon mégiscsak a posztmodernhez képest definiálódik.³

Az egyik meghatározó – a bevezetőben csak megemlített – de különösen beszédes jellegzetessége lehet a metamodernnek a modernség irodalmához való visszanyúlás. Emlékeztet bennünket arra a kissé didaktikus, de nem minden alap nélküli művészi hagyománykövetés-struktúrához, mely alapján egy adott művészi korszak alkotói többnyire az előző időszakot megelőző művészi megoldásokhoz nyúlnak vissza. E megállapítás indirekt módon is külön korszakként determinálja a metamodernnt a posztmodernhez képest, bár a bevezető inkább afelé hajlik, hogy a metamodern egy e két megelőző korszak sajátos jegyeit együttesen működtető, az oppozíciókat nem elutasító, hanem mozgásban tartó művészi szakasz. „A modern és posztmodern jellemzők szorosan együttműködnek: egyszerre naiv és ironikus, romantikus és realista, szkeptikus és elkötelezett, cinikus és őszinte, elkeseredett és reménykedő stb. A metamodern semmi esetre sem a posztmodern tagadása...”⁴

Egy nem kiforrott és kimerítően definiált fogalommal van dolgunk, a bevezető mégis próbálja a lehető legpontosabban körülhatárolni a metamodern művészi irányt. Alapvetően a metamodern egy művészi és társadalmi problémákra nyitott, azokat nem kizáró, hanem szimultán működtető állapot. Bár mondhatnánk, hogy a posztmodernnt is annak idején ugyanezzel a nyitott, mindenre reflektáló késztetéssel írták körül. Talán a legfontosabb körülmény azoknak a műfajoknak a megjelenése lehet, melyek valamilyen módon a személyesség kifejezésének érdekében, azt nem háttérbe szorítva láttak napvilágot, mint a slam poetry, insta poetry, illetve a vallomásos költői attitűd beszéd-módjai. Ha vonalat kellene húzni posztmodern és metamodern közé, talán ezek lehetnének a különbség – ha feltétlenül különbségről kell beszélnünk – legfontosabb jelölői. A bevezető is *érzelmi struktúraként* aposztrofálja a metamodernnt, mely a kortárs művészeti és kulturális jelenségekre reflektál. Érezhető tehát, hogy nem pusztán bevezetőként, hanem egyfajta ösvénykitaposás céljából került a kötet elé e szöveg.

3 Van den Akker és Vermeulen tanulmányára hivatkozik a bevezető, amely szerint a metamodernnt a modern és a posztmodern közötti oszcilláció, s ezen ingadozásból adódó feszültség jellemzi. Ld. uo. 11.

4 Uo. 11–12.

Ami a tudományos igényességet kimerítő – és kötetindító funkcióját messze meghaladó – bevezetőből ilyen tekintetben hiányolható, az esetleg épp azoknak a korszakjelenségeknek a megemlézése, melyeket eddig a posztmodern kategóriáján belül használtunk – nem lévén még új alternatívánk – de valójában egy kicsit attól már eltávolodott, eddig sehova nem társított jelenségekként kerültek be a tudományos köztudatba. Ilyen például a kétezres évek elején ismét fókuszba került új szenzibilitás; vagy akár az ironikus és elégikus beszédmódok elegyeként működtetett *elégiko-ironikus* fogalma.⁵

A bevezető kiemeli továbbá a kötetben szereplő alkotók életművének változásait. A korábbi, *Mozdonytűz*ben megjelent szövegekhez képest – melynek számos alkotója jelen kötetben is szerepel – a későbbi versek is jelzik azt a váltást, ami a posztmodern beszédmódhoz képest a vallomásosabb metamodern felé hajlik inkább. S bár a bevezető nem akart direkte kategorizálni alkotókat, mégis kiemel azért közös pontokat, ami végső soron fontos fogódzó, hogy e váltást mi, olvasók is érezzük.⁶

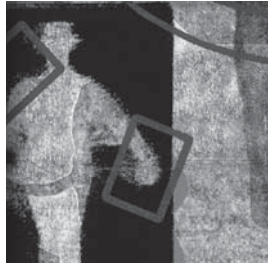
A bevezetőben található megelőlegezett verselemzések némiképp pályára állítják elsődleges olvasatainkat. Amennyire szerencsés ez a reprezentatív gesztus a bevezető értelmezése során, annyira vesz el talán a szövegekkel való első találkozás élményéből. Hozzá kell tenni, hogy a felvetett tendenciák végső soron valóban működnek a kötet verseiben; és a kiragadott példákon kívül is bőven hagynak felfedezni valót az összesen huszonhat alkotó verseit egybegyűjtő kötet olvasása során. Különösen izgalmas például a megelőző *Mozdonytűz* olvasatának tükrében vizsgálni a beszédmód változásait.

André Ferenc versei a *Mozdonytűz*ben még sokkal inkább őrzik a posztmodern szójátékokra épülő, már-már Parti Nagy Lajos szövegjátékait is megidéző beszédmódokat. A *Körséta* című versében daktilusok adják az alaplűktetést, szinte referenciájukat veszítik a szavak e ritmizált sodrásban: „mert ha a szó ma kilendül, / loccsan az utca kövére, / isteni szájszaga csendül, / izzad a porba kövére...”⁷ A *Címtelen földben* visszaszorul a nyelv ilyen tekintetben, és szituatív, sza-

5 Szávai Dorottya foglalkozik behatóan a kortárs irodalom és az elégia viszonyával – e kategória integrálhatóságának bizonyítékait keresve. Pontos problémaérzékenységgel vetve fel a korszak-meghatározások kérdéseit is: „Az elégia „visszavágásának” és az irónia relatív visszaszorulásának jelensége felől tekintve úgy is fogalmazhatnánk, hogy a kortárs magyar líra – legalábbis innen nézve, legalábbis bizonyos értelemben – túl van a posztmodernen.” Olyan rendíthetetlenül posztmodern alkotók, mint Parti Nagy Lajos is újraolvashatóvá válnak ezen kérdéshorizonton belül. ld. SZÁVAI Dorottya, „...el is vagyok veszítve, meg is vagyok találva”. Az elégia visszatéréséről és az elégiko-ironikusról a kortárs magyar költészetben, *Híd*, 2017, 72–93., 75.

6 Ilyen jellegzetességek csak érintőlegesen az identitáskérdés, ökológiai válság, társadalmi-szociális problémák fókuszba helyezése; hagyományhoz, történelemhez, családhoz fűződő viszonyok; testpoétika; kelet-európai léthez való viszonyulás stb. ld.: ANDRÉ Ferenc – HORVÁTH Benji, *Metamodernizmus az erdélyi fiatal lírában = Címtelen föld*, szerk. ANDRÉ Ferenc – HORVÁTH Benji, Erdélyi Híradó Kiadó – Fiatal Írók Szövetsége, 2020, 16–17.

7 ANDRÉ Ferenc, *Körséta = Mozdonytűz. Fiatal írók antológiája*, Erdélyi Híradó Kiadó – Fiatal Írók Szövetsége, Kolozsvár, 2014, 19. Érdekes lehet Parti Nagy Lajos *Kacat, bajazzó* című verse daktilikus játékainak tükrében: „Surrog a lába körül csupa daktilikus kacat és rongy, / úgy töredék, ahogyan töredékes e téli vasárnap...” ld. PARTI NAGY Lajos, *Kacat, bajazzó = Uő, Grafitnesz, Magvető*, Budapest, 2003, 80.

badversszerű, személyesebb hangvételnak adja át a helyét: „halkan szuszogsz, és abban bízol, hogy / az erdőben nehezebb megtalálni / a hang forrását, / mert az csak a tied...”⁸

Horváth Benji – aki még Horváth Előd Benjaminként szerepel a *Mozdonytűzben* – szintén él az ironikus versbeszéd adta lehetőségekkel a korábbi kötetben. A *kolozsvári váltás* című versben Kosztolányit idézi meg, mely a modernséghez való szoros viszonyt tételezi, azonban a fiatal költő életösszegző pozíciója miatt az iróniát sem mellőzi: „Ha huszonnégy is elmúltam, egy reggel (--) dohányt veszek és nem siratom őt...”⁹ A posztmodernhez való viszony sok esetben ilyen és ehhez hasonló módosulásokban mutatkozik meg a szövegekben.

A kötet verseit olvasva hangsúlyosak a határtapasztalásokra és a váltásra, változásra reflektáló szövegek. Ezt erősíti, hogy a *Címtelen föld* sok alkotására jellemző egyfajta rituális jelleg; mely valamiféleképpen utalhat az egyén háttérhelyzetére is. Formailag mintha észlelhető lenne egy olyan tendencia, ami a korábbi – posztmodern – versbeszéd szójátékokra épülő ritmikusságát egy jóval nagyobb tétellel rendelkező, egzisztenciális mélységet kapó rituális lüktetésbe fordítja át. „A nyár a testé. / A halál a testé. A szem sugárzása, forgatása, pislogása, / porzása a testé. A ragyogás a testé. A fotoszintézis.”¹⁰

Nem tagadható tehát a gyűjtemény verseit olvasva, hogy egy olyan elmozdulással van dolgunk a kétezres évek utáni művészi megszólalásokban, melyet most már nemcsak észlelnünk, de értelmeznünk is kell. Az antológia pedig bátran áll bele ezen változás meghatározásának kísérletébe. Nekünk nyilván nem árt azért az óvatosság. Vigyázni kell, ne essünk abba a hibába, hogy egyenértékűnek tekintjük egy művészi korszak belső változásait a költői életmű belső önmozgásaival. A fiatal művésznek ösztönös hajlama van a diverzitásra; az elszakadáskényszer és ragaszkodás paradox kettősségére. Mint a kezdő artista,

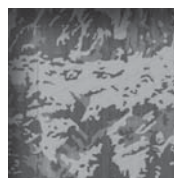
8 ANDRÉ Ferenc, *szelídítés = Címtelen föld*, szerk. ANDRÉ Ferenc – HORVÁTH Benji, Erdélyi Híradó Kiadó – Fiatal Írók Szövetsége, 2020, 25.

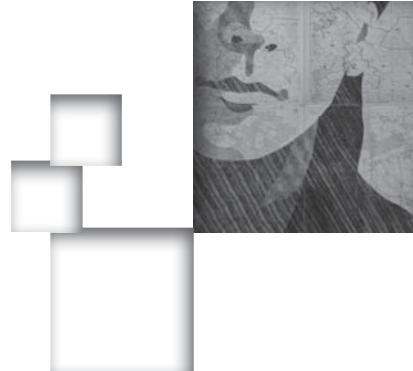
9 HORVÁTH Benji, *A kolozsvári váltás = Mozdonytűz. Fiatal írók antológiája*, Erdélyi Híradó Kiadó – Fiatal Írók Szövetsége, Kolozsvár, 2014, 52. Kosztolányi eredetije a *Ha negyvenéves...* című vers, melyre ironikusan reflektál Patri Nagy Lajos is az *Egy lopott kádé* című versében: „Ha ötvenéves elmúltál, egy éjjel / egyszer fölébredsz erre, s eltűnődöl...” ld: NAGY Lajos: *Egy lopott kádé = Uő, Grafitnesz*, Magvető, Budapest, 2003, 37.

10 HORVÁTH Benji: *Testé = Címtelen föld*, szerk. ANDRÉ Ferenc – HORVÁTH Benji, Erdélyi Híradó Kiadó – Fiatal Írók Szövetsége, 2020, 117.

aki még használja a biztonsági hálót, de a legveszélyesebb mutatóanyagokat is bemutatja már. Ez a hajlam idővel letisztul, összpontosulnak témák és formák, sűrűbbé, tömörebbé, de mélyebbé válik a művészi látásmód is. Fiatal művészek életművéből korszak-meghatározó következtetéseket levonni elhamarkodott dolog volna; persze ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy lehetetlen is.

Első olvasásra úgy tűnhet, hogy a kötet behatárolja – főleg a megelőlegezett verselemzésekkel – az olvasási stratégiákat. Azonban érzékenyen tekint ki a témából kibontakoztatható lehetséges párbeszédre is. S bár érezzük, hogy korszakhatárokat szinte a határon állva tisztán értelmezni valószínűleg nem mindig releváns eredményeket hozó vállalkozás, azonban a kötet friss lendülete ettől függetlenül is magával rántja az olvasót a korábbi *Mozdonytűzzel* hajtott utazásra, és a posztmoderntől megörökölt, s talán nem teljesen levedlett ironiájával száguld egy még nehezen meghatározható, de már látóhatárba került – *Címtelen föld* felé.

VIDA GERGELY

A VALÓSÁG BÜVÖLETÉBEN

MEGJEGYZÉSEK EGY METAMODERN ANTOLÓGIÁHOZ

Az itt következő rövid recenzióban nem kívánom a *Címtelen föld* című remek lírai antológia körülhatároló alcímének – *Fiatal erdélyi metamodern líra* – minőségjelzőit, azok jelentésspektrumát áttekinteni. Egyrészt azért, mert mindezt a kötet válogatói – André Ferenc és Horváth Benji – előszavukban kellő alapossággal és mértékben megtették, másrészt mert jelen írás kereteit meghaladná. Csupán a „metamodern” fogalmával történik majd egy kicsit másképp, de szerencsére a recenzensnek e téren sem kell különösebben nyomulnia, elég az érdeklődő olvasót az előszóhoz utalnia. Viszont abban már nem olyan biztos a recenzens, hogy a 26 költő 109 versének elolvasását követően vagy előtte olvasson előszót az olvasó, esetleg közben. Szóval, akár-hogy is, magam az előszóval kezdtem, s így utólag ehhez majd lesz egy-két szavam.

Megemlítem még, hogy elsősorban műfaji és terjedelmi okokból nem beszélek majd olyan kérdésekről, melyek különben figyelmet és alaposabb kifejtést érdemelnének. Három példát említek a kötet versnyelvével kapcsolatban. Az egyik: a hasonlatok megnövekedett szerepe más trópusokhoz képest. Erre a tendenciára az előszó is utal Lapis József megfigyeléseit idézve. Véleményem szerint a többségükben alanyi versekben a distancia trópusa lesz a hasonlat –, annak jelzése, hogy a két jelentéssík közti mezsgye meghaladhatatlan. A beszélő alany – a „mint” kitevőjeként – a két közt pozicionálja magát. (Ennek kiváló metaalakzataként idézem André Ferenc egyik hasonlatát: „hogya több / ez a közelség / vagy távolság köztünk, mint / az ajtó két oldala...”). Említhető továbbá az ismétléses alakzatok szerepe a verskompozíciók kialakításában (pl. Fischer Botondnál, Horváth Benjinél, Kulcsár Edmondnál, Sánta Miriámnál, Serestyén Zalánnál, Vass Csabánál, Visky Zsoltnál). Harmadjára pedig a digitális médiumok kommunikációjának nyelvi megjelen(ít)ését érdemes kiemelni, amely a versek szcenikájának mellérendeléses megkomponálásában érhető tetten (az emlékezés pusztán „regisztráló emlékezésként” [Heller Ágnestől a fogalom] működik). A tematikus szétágazásokat tekintve az előszó szintén kielégítően igazít el, de azért érdemes kiemelni, az előző mondathoz kapcsolódva, a családi múlttal való állandóan előbukkanó találkozásokat.

Az antológia fiatal alkotói maguk mögött hagyták a szerepekre lebomló megszólalást, folytatva ezzel a telepések által az előző évtizedben megkezdett utat. A kötet

verseit olvasva itt elsősorban a lefokozott kompetenciájú megszólalásra kell gondolni, mármint ennek hiányára. Itt (majdnem) mindenki magától értetődően „költő”, de legalábbis „értelmiségi”, aki azért felvértezett a világban-lét, a világban való araszolás, a bolyongás és a csendes szemlélet tapasztalataiból szerzett élmények nyelvi megszólaltatására. Persze ez a költőiség maga is szerep (de hát melyik megszólalás nem az a társadalmi térben), de a lírai autofikciók elidegeníthetetlen részét képezik. Az autofikció a kötet legfontosabb szövegszervező-eljárásává válik, ahogy erre az előszó szerzői rámutatnak szinte hiánypótló írásukban.

Több alkotónál válik témává a „költés” mint olyan, az írás – nem írás tematikája, ill. az „in work” típusú metalepszisek. Az írásról való beszéd több évszázados problémája nemcsak a szerzői identitáskérdés szempontjából kerülhet terítékre, de jó fogódzót nyújthat egy új poétika – ami itt történetesen a metamodern jelzővel van illetve – megragadására. A „szerzői metalepszisek” (Genette) lehangsúlyosabban Fischer Botondnál, Gondos Mária Magdolnánál, Kulcsár Árpádnál, Sárkány Tímeánál, Varga László Edgárnál érhetők tetten, náluk az identitás megképződésének szerves részévé válik a verssel való babrálás. Ugyanakkor az antológia szövegeinek egy további rétegében a nyelv, ill. a megszólalás problémája általánosabb összefüggések, az interszubjektív és az én – világ kapcsolódások síkján is tematizálódik.

Fischer Botond a *Nikotin*-ban egy Camus-utalással hozza be az apa halálának tematikáját („Ma halt meg apám. Vagy talán tegnap, nem is tudom pontosan”), s folytatja az ezt megelőző versében (*Marijuana*) felskiccelt dekoncentrált szubjektum megrajzolását. A vers nem-megírhatóságára való utalás („Nem tudom ezt a kurva verset se megírni így”) persze ironikus, hiszen itt olvassuk az eredményt. Régi dolog ez már, semmi új a nap alatt, de ezt felejtsük most el. Ami érdekessé teszi a verset, az a beszélő apja és nyafogó kisfia által megnyitott időirányok közti jelenbe préselődő szubjektum rajza. Az írás aktusa ehhez kötődik szorosan, a leghétköznapiabb dolgok sorában tételeződve: porszívózás, meseolvasás a gyerekeknek stb. Gondos Mária Magdolna *Dagonya* c. verse a queer problematikával kapcsolja össze az írás kérdését, tágabb társadalmi-történelmi kontextusban. A szövegben a t. A. T. u. nevű népszerű orosz lányduó *Nasz nye dagonyat* c. slágere, ill. a vers- és slágercím *homológiája* nyitja az asszociációk sorát, mígnem a „dagonya” a mindenféle másság gyűlöletének jelölője lesz. Azonban játékba kerül a slágercím szó szerinti jelentése is („Minket nem kapnak el”). Azt most itt nincs mód kimutatni, hogy e jelentés milyen mértékben szóródik

szét a versben, vagyis hogy a lázadás gesztusa mellett nem jön-e számításba a leleplez(ő)-dés, a mimikri konnotációs köre is (valószínűleg igen), mindenesetre a verses metalepszis beszélője valamiféle lázadó gesztusként kezeli magát az írást is: „Az etimológiát még kedvelem, / a ragrimeket bennhagyom, / és még szólok is, hogy én / ezt tudom, kíméletlen önvizsgálattal / és iróniával védekezem.” Azt nem tudom, hogy a t. A. T. u. tagjai leszbikusak-e vagy csak marketingfogás a leszbikus-filing (ahogy az a sajtóban is szerepelt), de ha ez utóbbi, akkor jobban érteném Gondos másik, *Dolly* c. versét. Ugyanis itt valamiféle imposztor érkezéséről van szó, s ha hihetünk az előző vers etimológia-utalásának, akkor egyként jelent ez „csalót” és „gézungúzt”, s a vers scenírozásából valamiféle alakmás-figurára kell gondolnunk (vö.: Esti Kornél), az egyén kiteljesített alakzatára, amely végső soron a versgenerátort is aktiválja.

Kulcsár Árpád is állandóan kitekint a szövegekből, *Az első s*-ben például egy hasonlat sikerének kérdését beszéli meg az olvasóval: laza stílusban utal a szöveg arra, hogy a szemiozis sikere olvasó és alkotó/szerző interakciójának kérdése. A *hívás* pedig elegánsan, ugyanakkor nem csorbítva az ábrázolt szituáció súlyosságát egy tragikus hír kétféle kódolásáról beszél – „na jó anyám nem így mondta hanem hogy / fiam apád meg fog halni” –, miközben a két identitás közt megképződő visszavonhatatlan idegenség válik a vers tétjévé. Varga László Edgár naplószerű fogalmazásmóddal ír autofikciót. *Saigon* című, utalásokkal teli szövegét metalepszissel zárja: „...a versnek a végét már az elején leírtam / nem fog ide passzolni de ideírom azért is / rím is van benne pedig” – vagyis az önmagát író szöveg posztmodern fogásának vagyunk tanúi. Ahogy a szerző egy másik versében is, amikor „az őszinte vers helyett” írt verset olvashatjuk. Természetesen itt az őszinteség bejelentése – és elhalasztása – lenne a metamodern jegy, ahogy azt a szerkesztői előszó is felvezeti, az egész könyvre vonatkoztatva: „Az én nem individuális entitásként néz körül, hanem rendre univerzalitásra törekszik – miközben tisztában van azzal, hogy minden törekvése a lehetetlent kísérli meg, de azt is tudja, hogy szükségszerű valamerre elmozdulni, ha változást akar. Elismeri, hogy nincs végérvényes igazság, de mégis muszáj tapogatózni valamiféle (akár rész)igazság felé...” Bizonyos értelemben erre a részigazságra kérdez rá Sárkány Tímea *ének* c. verse is (a motivikus rokonság és a cíamazonosság ellenére nem hozza játékba Hiznyai Zoltán vonatkozó versét), amely egyenesen az alanyi megszólalás korlátait vizsgálja: a szerző szerint a felfokozott alanyiség, vagyis az alany narratívumok-

ban való napi, állandó részvétele nem teszi azt nyitottabbá, nem közelíti a kiteljesedéshez, sokkal inkább eltűnik vagy eltakaródik általa. Az alanyi líra mintegy kényszerítő erővel vonja hatalma alá a szerzőt: „soha nem akarok / erről beszélni, de csak erről tudok”. Ezekben a versekben olyan közel kerül egymáshoz a szerzői én és a lírai beszélő, hogy a kettő megkülönböztetésének már alig volna poétikai hozadéka.

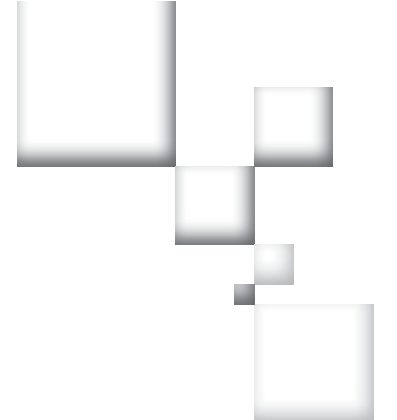
Teljesen egyértelmű, hogy alakulóban lévő, jelen idejű – s eredendően heterogén irodalmi – folyamatokról nem könnyű nyilatkozni, s ezért is dicsérendő vállalkozás ez az antológia, profi válogatással. A helyzetet komollyá teszi és nehezíti az is, hogy egy új paradigma megjelenéséről kíván számot adni. Még akkor is, ha az újdonság megjelenését egy földrajzilag körülhatárolt irodalmi térre szűkítve vizsgálja. Ez persze egyáltalán nem jelent gondot, hiszen az előszó több mint korrektül igazítja el az olvasót a téma nemzetközi szakirodalmában, az összmagyar folyamatok térbeli-időbeli leágazásai tekintetében. Hiányossága talán egy akad (e tekintetben) az előszónak: metamodern szövegstratégiák világirodalmi példáinak hiánya (David Foster Wallace esszéje szakirodalmi utalásként szerepel). Persze egy előszó keretei között minden nem fér el, de esetleg Michel Houellebecq vagy Zadie Smith néhány szövege tán belefért volna. Amikor azt mondom, profi a válogatás, akkor arra is utalok, hogy a szerkesztők kiválóan ismerik az adott szövegkorpuszt, és azt, amihez e korpuszból a szövegeket kiválogatják. Vagyis a *konceptet*, s egészében véve (lásd például az előző bekezdés idézetében állítottakat) beigazolódnak az intenciók, ugyanakkor: egyes szövegekre lebontva ez már nem magától értetődő. Persze egy olyan érzetalakzat, mely a (tudati) struktúrák közti *oszcilláción* alapul (Van den Akker és Vermeulen nyomán), mindig beteljesíti önmagát, és sohasem. Érdemes talán még arra utalni, hogy az oszcilláció-fogalom rejt magában tautológiát, hiszen az olvasói jelentéstulajdonítások eleve „oszcillatívak” (lásd pl. Paul de Man iróniafogalmát, Rába György *A lírikus epilógja*-olvasatát stb.), vagyis alapvetően tartozik hozzá e működés a komplex alkotások olvasásához. Úgyhogy kíváncsian várom a fogalom történetének alakulását.

A fentebb rövid elemzésnek alávetett szerzők versei, szerintem, határozottan posztmodern szöveggyakorlatot mutatnak, hiszen elidegeníthetetlen részük a „megszülető szöveg”, „az írás folyamata”, ill. a rájuk adott reflexió, miközben természetesen ott rej-

lenek bennük az újdonságot jelző elemek: vallomásosság, társadalmi beágyazottság stb. S e ponton talán azt lehetne megállapítani, hogy a kötetet olvasva, legalábbis számomra, a metamodern egyelőre olvasási alakzatnak tűnik. (Hasonlóan Balázs Imre József nagyon szép és irtózatosan fontos kisebbségi irodalom-fogalmához, amelyet az előszó elevenít fel éleslátóan.) Pontosabban a metamodern egy olvasói döntés függvénye, amely nem feltétlenül igazolható az egyes szövegek elemzésével. Itt azért magam is gyakorolnék némi önmérsékletet, hiszen egyáltalán nem biztos, hogy leíró kategóriáink alkalmasak egy új paradigma jelenlétének szövegszerű igazolására. Ráadásul a metamodern, ahogy ezt a válogatók is kiválóan bemutatják, nem megy szembe a posztmodernnel, hanem (ezt én teszem hozzá: posztmodern stratégiát folytatva) kiaknázza a korábbi korszakok, a modernség, a romantika által nyújtott lehetőségeket. Ugyanakkor hadd utaljak most egy anomáliára.

Az előszóban többször is utalást találunk a posztmodern intertextualitásra, ill. a vendégszövegek használati módjának összehasonlítására: „Az antológia szerzői számára az intertextualitás *már* /kiem.: V. G./ nem feltétlenül szövegszervező elv, nem jellemző a paródia, igyekeznek újragondolni a formákhoz és a zeneiséghez való viszonyukat, megfigyelhető a vallomásosság felerősödése, de az ironia is gyakran meta-reflexíven működik.” Az efféle summázatok legyenek bármennyire is megalapozottak, azért rejtenek magukban némi veszélyt. Egyre utalnék, még hozzá az előszó hivatkozási tartományának tekintetében. A szerzők a kortárs irodalmi folyamatok terén két szerző művére utalnak – vélhetően azért, mert érvényesen rajzoltak fel jelen idejű irodalmi-versnyelvi folyamatokat –, a már említett Lapis Józsefére és Németh Zoltánéra. A *posztmodern irodalom hármas stratégiája* c. könyvében Németh, ahogy az előszó szerzői ezt le is hivatkozzák, az „antropológiai posztmodern” kapcsán már olyan folyamatokat jelez, amelyek a metamodern helyzetet vetítik előre. (Különösen így van ez egyébként, hogy Németh arra a Linda Hutcheonra hivatkozik, aki a „metamodern állapot” egyik leírójaként szerepel az elméleti praxisban.) Ugyanakkor André és Horváth olyan posztmodern-fogalommal dolgoznak, amely éppen a Németh-féle (harmadik) posztmodernt nem veszi figyelembe. Az olyan jegyek, mint „intertextuális

kollázsok”, „a nyelvi játék, a hapaxokban tobzódó szópoétika posztmodern [intertextualitás, (ön)íronia, dekonstrukció]” stb. inkább a posztmodern korábbi változatához kapcsolódnak. Vagyis felvethető, hogy sematikus posztmodern-fogalomhoz képest határoztatik itt meg a metamodern.

Visszatérve magukhoz a szövegekhez: az alanyi (itt: vallomásos) lírai beszéd-mód eluralkodik a kötetben, ahogy az várható volt, s végső soron érezni is olykor ebből fakadó egyhangúságot, még akkor is, ha a szövegek nagy része reflektáltan viszonyul saját hangjához. Bár ez az érzet a könyv antológiajellegéből is fakadhat, hiszen ez nem teszi lehetővé egy-egy alanyi mikrovilág teljesebb kibontását. E vallomásos túlsúly alól néhány szöveg/szerző képez csupán kivételt. Borbély András szövegei a látomásos költészet hagyományát idézik. Bár szubjektív és ironikus víziókat olvasunk, négy versében talán csak egyszer jelenik meg a beszélő grammatikailag, de akkor is a jelenetek víziószerűségét hangsúlyozza. A *Totem-állam* például egy ironikus kiáltvány, a beazonosíthatatlan kollektív beszélő adminisztratív nyelven fest utópisztikus jövőt a jelen heterogén identitásképleteiből, szanaszét heverő nemzeti, ideológiai vagy más színezetű narratívumaiból. („A totemállam az időben a garancia, hogy a kisebbség egyszer s mindenkorra preparálásra kerül...”). De ide sorolható más okokból André Ferenc is, akinek szövegei többféle rálátást nyújtanak a metamodern pozícióra. Sorrendben a második, *sintér* c. verse a posztmodern talált tárgy/talált vers poétikának adózik: egy kihallgatott monológot olvashatunk, redukált textussal, a szöveg poétikáját elsősorban a rontott képekből fakadó feszültség adja: „ez hazudik, / mint csapból a víz”, „több / ez a közelség vagy / távolság köztünk, mint / az ajtó két oldala / mert csak azt üti”. De ugyanígy rontja el André a *bújócskaverseny győztese* c. versében az újnacionalista (popmagyar) kurzus erdélyi származású sztárirójának sorait: „adjátok vissza hegeimet”. És éppen ez a palinódiába átforduló szöveg nyitja meg (André az első az ábécérendben hozott alkotók közt) a kötet azon

alkotásainak sorát, melyek különösen érzékenyen reagálnak a társadalmi-történelmi rögválóságra, a rendszerváltás utáni időszak illúziótlan életvilágának kaleidoszkópszerű reprezentációjára. E sorba tartoznak Borbély említett mitológémái, Horváth Benji *30 to infinity*-je (mint „apokaliptikus alanyi vers”), no meg Sánta Miriám *Címtelen föld*-je. De azok a versek is, amelyeknek nem kimondottan a „hely”, a „föld” prezentációja a tétje, rendkívül élet- és valóságszerűek.

A „Címtelen föld” kötetcímmé emelése, azt hiszem, telitalálat. „Az igazság és a teljesség posztmodern kritikájának ismeretében a metamodern műalkotás mégis megpróbál valami általánosan érvényeset találni. Ennek a vágnak a megvalósulása – a modern utópiák és a posztmodern disztópiák után – csakis valami-féle időn és téren kívüliségben jöhet létre. Így lesz a metamodernizmus alapvető sajátossága az atopikus metaxis – ahol az atópia (gr. *atopos*) egy furcsa, paradox és szokatlan nem-helyet jelöl. A posztmodern közönyből kilépő egyén ennek a szürreális világnak az állandóan távolodó horizontjait kívánja elérni vagy legalább megpillantani” – írják a válogatók a metamodern szemlélet jellemzésére Foucault által inspirálódva, de ha ennek valami konkrét, szövegszerű referenciáját keresszünk a kötetben, az valóban Sánta Miriám *Címtelen föld* c. kiváló verse lenne.

Ha kellene valamit mondanom arra, hogy mi is az, ami ezt a korpuszt leginkább egyedivé, antologizálhatóvá teszi, akkor mégsem a metamodern a-toposzt emelném ki, hanem éppenséggel a *toposzt*, amely képekkel gazdagon, hasonlatok és lírai közlések hálójában, társadalmi, popkulturális leágazásaival, rendkívüli szociális érzékenységgel mutatkozik meg. (Zárójelben jegyzem meg, hogy a szlovákiai magyar költészet úgy kerüli a témát, mint egy fertőzött beteget.) S hozzátenném még azt is, hogy felfedezéséhez az újrealista szellemi tendenciák közül is hozzárendelnék valamit...

(Vál. és az előszót írta: André Ferenc és Horváth Benji, Erdélyi Híradó Kiadó – Fiatal Írók Szövetsége, Kolozsvár–Budapest, 2020)

CSAK HIVATALOS FELHASZNÁLÁSRA, 2019, OLAJ, VINTAGE TÉRKÉP, 240x211 cm

STOCKHOLM-SZINDRÓMA

ezek az istenek, akiket szeretek. nem tudom,
ők hogyan szeretnek vagy gyűlölnék engem. teremtőim
és teremtményeim, bántalmazóim és áldozataim –
ez az én népem: tagadását dörzsöli gyermeke
gyógyuló sebeibe. a gyermek megnő és megerősödik,
nekivág a világnak – és ugyanazt teszi.

*minél jobban fáj, annál jobban szeretlek – énekelve vonulnak be
a nárciszok, a megtörtek és kísértettek. nem a te hibád,
mondja az úr. kelj fel és járj, mondja. túl nagy a nyomás.
nincs idő gyógyulásra. én szeretlek, 20. század.
szeretlek, bűntudat. szeretlek téged, gyilkosom.
ma úgy tűnik, csak te maradtál nekem. senki nem jobb.
nincsenek tiszta szemek többé. nincs egy őszinte isten.*

ez hát az új évad. végre történik velünk valami.
tekints le ránk, ahogy játszunk – a tieid vagyunk.

NETFLIX NOSZTRADAMUSZ

te teremted meg a saját valóságodat mondja valaki
egy TED-talkban és tegnap este havazni kezdett
láttam az apokalipszist álmomban 13
évesen és talán még nem tartunk ott
olyasmi volt mint Belano álma a *Szülföld*-ben
nagyon próbálok hallgatni a testemre de a testem
sokszor össze van zavarodva rossz ösztönök
függőségek tévhitek és félelmek uralják
olykor még mindig boldoggá tudnak tenni
én 3 évadot is túléltem egyetlen éjszaka alatt
6 évet meg tudtam inni 1 nyár alatt és átaludtam
9 millió hektár erdőtűzet de elég volt
több kontrollt akarok 100%-os tudatosságot
vagy hagyj magamra
vidd innen a te országod

MÄRCUȚIU-RÁCZ DÓRA

A KIVÉTEL ERŐSÍTI A MÁSIKAT

*„A véres szőrből kiálló hátsó lába
egyenletes, kínos ütemre rángott,
ült a fél kutya, nyitva volt a szája,
és láttam a szemén, hogy mindent látott.”*

Tóth Krisztina: *Kutya*

anyám szerint kétféle sofőr miatt
lesz forgalmi dugó a nagyhídon:
aki női sofőr, és aki annyt
boldogtalankodik,
hogymár nő is lehetne.

amikor ezt elmesélem az
oktatómnak, csak nevet, és
szól, hogy ne menjek annyira
az út szélére, mert meghúzó
a kocsit,
tartsam mindkét kezem a kormányon,
az ilyesmiért elvághatnak a gyakorlati vizsgán.
mindenki meg tud tanulni vezetni,
magyarázza, csak rendszerint
a nőknek több alkalom kell.
ez nem vélemény, ez
pusztán statisztika,
de
vannak kivételek.

anyám is azt mondja, hogy
vannak kivételek, amikor a dugóban
állunk, de úgy tudom, hogy
rendszerint
nincsenek.

én is felismerem, hogyan parkol
egy gazdag nő, hogyan egy
túlhajszott családanya, hogyan
parkol egy papucs, hogyan
parkolnak a taxisok, a cocalárok,¹
és hogyan a kivételek.

a huszonnyolcadik óránál tartok,
amikor valami megreccsen az
első kerekek alatt. az oktatóm
azt mondja, csak egy palack,
én azt hiszem, macska.
két macskánkat ütötték el eddig,
és egy kutyánkat, de arra nem emlékszem,
kicsi voltam még, mesélem az oktatómnak.
ha elütnék egy állatot, soha többé
nem ülnék volán mögé.

1 Lecsúszott, nagyzó férfi.

a reccsenés óta
hektikusan figyelem a táblákat,
egyszer majdnem
lefulladásztom a motort.
plusz órákat veszek.
az oktatóm próbál meggyőzni arról,
hogy ez rossz hozzáállás, ha
figyelmes vagyok, betartom
a közlekedési szabályokat és
időben fékezem, nem eshet
bajom se nekem, se a macskáknak.

a *times new roman* egyszer
lehozott egy álcikket egy férfiről
aki le akart pihenni három-négy órára,
és hogy végre csend legyen a lakásban,
elküldte a feleségét parkolni.
nem szoktunk nők vicceken nevetni
az oktatómmal, akkor sem,
ha nők mesélik.

az oktatóm nem állatvédő,
nem tudja, miket írnak az állatvédők
facebook-csoportjában azokról,
akik elütnek egy állatot,
és ott hagyják az úttesten.
vitezoman.²
szörnyeteg.
hülye picca.
pszichopata állat.
ez is szopott a jogsíért.

2 Sebességmániás sofőr.

hónapokkal később sem nőm ki
a rossz szokásaimat.
anyám a hátsó ülésen ül, én vezetek,
apám az anyósülésen magyarázza,
hogy túl előre állítottam a székem,
úgy parkolok, mint egy nő,
akit nem tanítottak meg
rendesen vezetni,
és ha még sokszor fullasztom le az autót,
kinyírom az akkumulátort.
ráadásul sosem indexelek, pedig
ez az autó aztán minden, csak nem bmw,
lakott területen hetvennel megyek, pedig
ő sosem mutatott ilyen példát nekem.

már messziről megdudálom
a kutyákat az út közepén,
de gyalogosokat és biciklistákat nem.
nem fél attól, hogy balesetet okoznék, de
leszögezi, nem fizet ki a nevemben
egy büntetést sem,
tanuljak csak a saját hibáimból.

apám könnyen beszél,
férfi, kerüli a forgalmi dugókat,
minden macskánkat ő temette el,
időben fékez,
eddig sosem karambolozott,
és sosem ütött el állatot az úton.

sosem mondtam el neki, hogy lehet,
elgázoltam egy macskát,
nem tudja, hogy harmadéves korom óta
nem eszem húst, amikor nem vagyok otthon,
és azt sem, hogy haragszom azokra,
akik nevetnek a nős vicceken.

hirtelen félrerántom a kormányt,
átmegyek a szembesávba,
duplacsíkon,
lakott területen,
ki akartam kerülni a döglött macskát,
magyarázom, amikor megkérdezi, hogy
mi ütött belém,
miért nem fékeztem,
nem is jeleztem,
kit érdekel a kurva macska,
én azokért felelek, akik az autóban ülnek,
húzzak félre, ha elfáradok, de soha,
többé
ne csináljak ilyet.

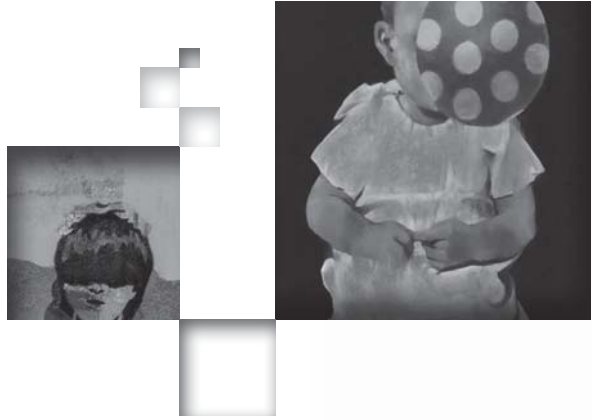
elmondanám neki is, amit az oktatómnak,
hogy egyszer elütöttem egy palackot,
amiről azt hiszem, macska volt,
hogy sose vezetnék többé, ha tudnám, hogy
balesetet okoztam, hogy öltem, és hogy
a vezetéshez nemcsak pszichés alkalmatosság,
de önbizalom is kell, azért vezetnek a nők
olyan szarul, azért van miattuk dugó
reggelente, és azért húzzák előrébb az ülést,
mert rövidebbek a lábaik, és mert
mindig bizonyítaniuk kell, hogy
egyébként jól vezetnének,
hogy ők a kivétel, amelyik erősíti a törvényt.

félrehúzzunk, apám megigazítja a széket
és a tükröket, anyám visszaül előre, én
meg ledőlök egy kicsit hátul,
tettetem, hogy alszom, mint gyerekkoromban,
eszembe jutnak a régi szép idők, amikor
vezetni tanultam,
rossz vicceket meséltünk egymásnak az
oktatómmal,
és nem mertem meghívni egy kávéra
gyakorlati vizsga után, mert
a három nő közül én voltam az egyetlen,
aki átment.

apámmal másnap kocsikázni megyünk,
én vezetek, ő lassan és halkán magyarázza,
hogyan vezessek úgy, hogy tovább
tartson az autó, és kevesebbet fogyasszon,
fontos a környezettudatosság, ahogy
a macskák, ahogy a gyalogosok és biciklisták,
előttem egy nő hajt iszonyú lassan,
nem előzzük meg.
túl sok minden lett túl fontos.
a séta után büszkén szállok ki a kocsiból,
nem fullasztottam le a motort sem,
ma nem voltam gyilkos, ma
én voltam a kivétel,
a törvény pedig
eddig sem szorult erősítésre.

SZÉKELY ÖRS

SÖTÉT, TISZTA

1.

nem betegség,
bozóttűz vagy,
ragyogsz, világítasz,
és harmat is,
tűzben nem párolgó: ellenállsz,
visszapattansz burkodról,
piros fényessége tűznek.
s az égnek tépett, bíbor palástja
nem takarhat magadtól,
fák-füvektől messze űzött arcot lesni,
formákat.
állj össze vonalakból,
eresztve-adva szélnek,
rózsák, zsarátnok-szépek
összefutnak, kosok,
pusztában vérük, nézd: piroslik.

2.

kötésem lehessen lazítás azoknak,
akik a tengerhez mennek,
akik sötét leánynak hívnak engem.

ne tartson magában
hullámverés, tajték,
nyíljanak el, mint a rózsza,
szórja el szemeit a mák.

ő hív sötétnek, sötétem.
mikor feljön a nap, aki tétlenségem,
ha pedig leszáll,

ragyogó némaságban

vagyok az ő sötétje,
hol bozöttüzek izzanak,
nehéz tüzek,
az ő tétlensége,
égboltja, égboltom,
elpattannak, amíg égnek,
körvonalaikon egyensúlyozva

lábaink
bőrrharangnyelvek,
hallgatnak hullámverésben.

ki vagyok,
ha megtelek
eukaliptuszfüsttel,
bokrok égő olajával?

hova öröljem
mákszempillám?
arcom sincs,
szél fúj, fű hajt,

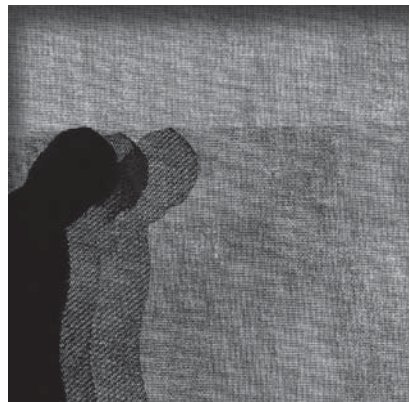
hallgatag
ércek szemeidben,
kiégetett zománc.

arcunk sincs már,
nem marad,
mák pereg, fű hajt:
tengerek maradnak,
hullámok halasztják
neveink kimondását.

FRAKTÁLOK: ARBOR

öleled-árnyékolod a tájat kiszolgáltatva-kiterítve
bordáid közé legyek röpülnek angyalok bordáid közül
megnyitott bányáidból kötelek lógnak pillák szemeidből
szőrszáladra fojtó kupola ereszkedik lejjebb az este

amíg a kötelek tartanak utána végigszakadnak
benned a tüdőpaloták és benned a bordák
rajtad a szőrszálak és a legyek rajtuk
egy angyal talán egy sötétebb állat
nem is szorít csak melléd oldalod
a szeme sérült vagy hibás egy hangszál
egy darabig lélegzik veled és megáll a lábaidnál

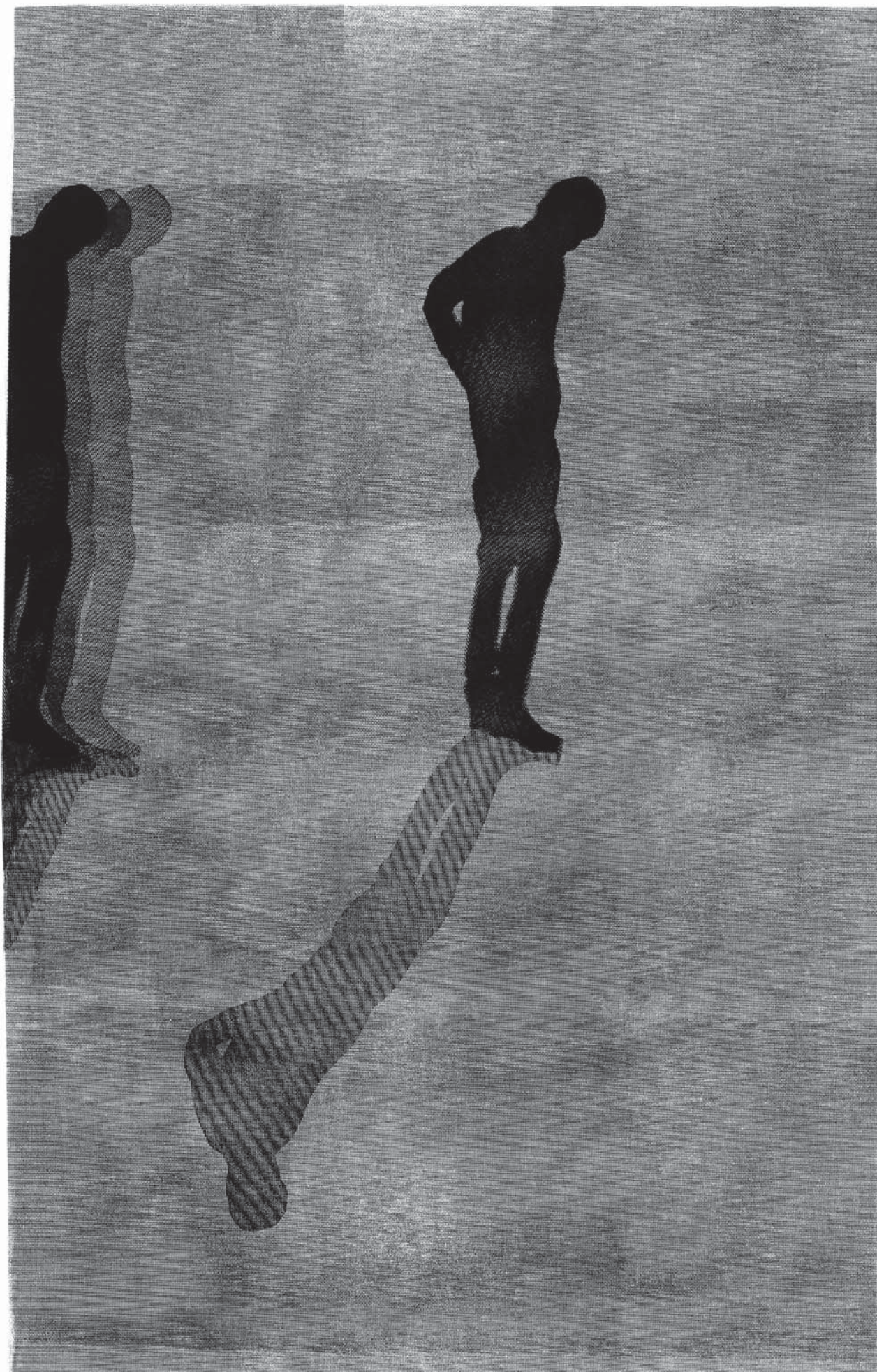

REPÜLŐS DIPTICHON

besötétedik mexikó, a szerverek kiesnek,
megoldócsoporthoz indul repülve útnak.
egyikük alszik, belső szerveit simogatja, a másiknak
a cloudját javítom távolról. ezt hívom böjtnek.

indulok este fridához repülőgéppel, nem alszom,
nem késem el, gyomrom átfogom, katatón, térdem
ölelem. hatalmas ablak, vizek, vérkörök, ébren végig,
vörössel telnek erek, patakok lüktetnek, gyökerek,
ágak pumpálnak, vizeket átölelve megannyi gép,
a felszálló éjszakában fridához indul alvás, álom:
szerveim szorongását fák másolják, színek késnek.

CSEHY ZOLTÁN

A MARSI NAPLEMENTE KÉKJE

SZÉKELY ÖRS *OSTINATO* CÍMŰ KÖTETÉRŐL

A csíksomlyói passió kiürített, historikus és szakrális térben egy bika legelész, a horizontot a Gusev-kráterből látszó marsi naplemente különös kékje ragyogja be, az örökkévalóság zeneterme mázas azulejokkal van kicsempézve, az Ezeregyéjszaka meséi rémmesékké válnak – és mindez az ostinato makacsságával szövegesül meg és variálódik, kínál partitúrát egy barokkos költői modalitás előcsalogatásához. Az ostinato egy ritmikai vagy a dallamhoz tartozó elem télszerkezeten belüli (variáló) ismétlése, de lehet egy harmóniasor, metrikai képlet vagy egy állandóként, „maradandóként” felismerhető zenei anyag kristályszerkezetének vissza-visszatérése is. Az ostinatót, noha a rögtönzésből szokás eredeztetni, csak akkor tartjuk kompozícióalkotó tényezőnek, ha a szerző szabad elhatározásából fakad, vagyis ha a rögtönzés a kötöttségre épülve feloldódik a rendben.

A kötet *invitatóriummal* indul, mely az egyházzene egyik szakterminusaként az istendicséretre való felszólítás műfaja a *laudes* elején. A grafikailag egy szemvizsgálathoz használt lap benyomását keltve kisebbedő betűkkel nyomtatott szövegfelt remekül vezeti be a *bikás diptichont*. A képversszerű szövegben lexikailag különféle ellentétes regiszterek vegyülnek: részint a szakralitás fogalmai (test, aura, törvény), részint a konkrét testi folyamatokra utaló kifejezések (hányás, bőrhíza, gyomorlúktetés). A *bikás diptichon* első szövege tovább fokozza a transzcendenssel kacérkodó hang és a fizikai test viszonyának kérdését. A vers szövege mögül az utolsó (hanglemezre is vett) kasztrált énekes, Alessandro Moreschi hangján megszólaló *Ave Mariát* kellene hallani. A köznapi trivialitásokkal, kvázibanalitásokkal induló felvezetés után az éneklő, nemek és identitások közé szoruló test bámulatosan szép és plasztikus leírása következik. A kasztrált egyszerre lép át az állatiból az emberibe, majd az angyaliba, s a kasztrálást legitimáló megtisztulás a zenei luxus szélsőséges orgiájával kerül párhuzamba. A vér „kioldódása” az ének kioldódása is, s a különösen „szép” fájdalom a bűn hiányából fakadó kitaszítottság képzetéhez társul. A hiperharmonikus hang testetlenségénél sokkal fontosabb lesz a test disszonáns zenévé lett „csonka” valósága. A párvers a *bika* címet viseli, és Phalarisz akragaszi zsarnok kínzóeszközét, hírhedt rézbikáját idézi fel. A feltaláló, egy Perillosz nevű szobrász egy alulról fokozatosan hevített üreges bika testébe helyeztette az áldozatot, a zárt teret különféle sípokkal szerelte fel, melyen keresztül a kivégzett személy üvöltése a bika hangjává változott. Az emberi hang, a kínzás és az invenció két radikális formája alkotja a diptichont: kasztrálás és kivégzés, s ehhez társul két átváltozás, az angyali és a bestiális, az állati, melyben megsemmisül a „testek és csontok res publikája”. A *frida*-sorozat verscsempékkel dolgozik, ahol az ostinato nem pusztán a verbális vagy a képi makacsságban ölt testet, hanem a belső szervek működését univerzalizáló gesztu-

VISSZATÉRŐ, 2018, OLAJ, CELLULÓZ, 150x100 cm

sokban is: „szerveim simogatását fák másolják, színek késnek”. A vers azulejokra hasad, melyeket különféle módon helyezhetünk el a képzelt falon, sorozatokká állnak össze, illetve a különféle motivikus „kijáratoknak” köszönhetően maga a periféria válik kérdésessé, s a látvány elmozdítása költői feladattá és metódussá lesz („csak a fókusz tartja a csempéket, ha a periféria elszabadult”).

A *zárt kertek* sorozat első darabjában egy Hölderlin-bábu bukkan fel, mely a romantika képzelt vagy valós, továbbépíthető vagy lerombolható romkertjében lebeg. A motorikus, elementáris hajtóerő itt a téboly romantikájával szembeszegülő két eclogaparódiában (*tétlen ecloga*, *zárt kertek*) lüktető hexameterek ostinatója. A kisciklus a fuga egy szabálytalanságokban oldódó variánsa lehetne: tapintható benne, akár csak a fúgában a kontraszsubjektum ostinatója. Az implantátumok, allúziók, katalógusakrobatika mind-mind számtalan energiaforrást aktiválnak ezekben a versekben. Radnóti műfajmegújító gesztusait és tragédiáját idézi meg pl. ez a fikcionalitást hangsúlyozó, a verselés téttelenségét felvállalni látszó szakasz: „nincsenek itt már örök, a láger játszódás csak”. A befelé „táguló tájak” alapvetően szabják át a kertek eredeti jelentéstartalmait, dimenzióit, metaforakreáló erejét. A sorozat legjobb verse a *Zeneiskola Brassóban*, mely a sokszoros otthontalanság, a lekottázhatatlanság és a lejátszhatatlanság képzeihez társítja az identitáspartitúrákat. A tanárnő szemüveget rajzol a vonalközökbe, ha a diák elvéti a hangot. A diák eleve elvéti a hangot, hiszen olyan retorikai anomáliák szorításában nő fel, melyek felismerése sokkoló hatású, ám egy idő után „természetes”. A másságnak, az idegenségnek, a kisebbségi létnek ugyanis a legtöbb esetben nincs pedagógiája, csak számonkérése, illetve tehetetlenségi energiája: „nyaraltunk külföldön, aminek Magyarország volt a neve”, „a zenének a nyelve a román, ahogy a fekvőtámaszoknak is”.

A *sötét, tiszta* cikluscímmel kiemelt párvers épp az önazonosság, a másokban meglátott én és az identifikálható te kérdéseit tárgyalja: „állj össze vonalakból”. Utalás ez az én-megalkotásra és testkonstruálásra is, de a kottavonalakra is, melyek közül kicseng a szorongás dallama. A *si-vatag triptichon* a pazarlás verse: a tékozló, vegetatív gazdagságé, az ostinátók homokszemeié, a változékony homok, az illékony hó és a szabályosan sorjázó napok zenei struktúrákká állnak össze, s füzéres intenzitásuk a létezés szerializmusához keresnek variálható sorokat. A *fraktálok* lényegében az azulejók önhasonlósági alakzatainak tudományos, geometriai megfelelői. Az *arbor* angyala nemcsak Rilke elégiájából kerül ide, hanem a Moreschi-vers hangeffektusát is megidézi. A *contrapunctus* Bach *A fuga művészete* című variációs ciklusát hozza játékba, a cím maga is bachi: az első tizenhárom fúgát idézi meg (plusz a befejezetlen XIV.-et), melyek a tükörfordításos játékoktól az ellenfúgák tárházáig, a végtelenül egyszerű szerkezettől a többszólamú és

a tükörfügákig, a diminutio és az augmentáció alakzatait alkalmazva bámulatos plaszticitással hozzák létre azt a hatalmas, a bonyolítás logikáját követő *arsot*, mely szinte enciklopédikusan mutatja fel a barokk zenei gondolkodást. A vers az előadó fiziológiai megpróbáltatásait állítja előtérbe, a mellkas mozgásának ütemét, a szuszogást, a szájszagot, majd ezekkel azonosulva a párkapcsolat intim regiszterére kopírozza rá a bachi univerzum eszményi, esztétikai és az eljátszás fizikai tétjeit.

A *fraktálokat* négy vers követi, ezekben az éjszaka, az alvás, a kozmikus szorongás képei dominálnak. Ebben a világban „egy isten szemét épp lehunyja”, a szövegben tárgyiasuló testben „fájdalomnövények cseperednek”, Rudolf császár alkimista bűvészkedései szabnak törvényt az anyagnak („rudolf alkatrészekként szereli össze a szavakat, mondatai is órákká / állnak össze”), a nyelv pedig idővé lesz, s ezáltal elsősorban a zenei létmód időfixációjának rendelődik alá. Hindemith *Die Harmonie der Welt* című operájába szorul a kozmosz, Kepler 17. századi kozmológiájának zenei logikája válik világértelmező logikává (lásd a *tizenhetedik század költői* című verset). Hindemith operájának szereplői végül maguk is zenélő bolygókká alakulnak a napként tündöklő Rudolf császár körül, s nemcsak leképezik az univerzum aktuális állását, hanem meg is szólaltatják azt. „Des grossen Schalls sind wir ein Teil”: csendül föl a világ harmóniája, szólal meg a Nagy Hang a varázslatos Hindemith-kozmológiában. A kötet zárata itt szerényebb: egy *Salve regina*. Ez a rendszerint a kompletórium végén felhangzó Mária-antifóna címét idéző versszöttek sokatmondó, az invitatóriumot ellenpontoszó zárlat, mely szellemes dramaturgiával végzi be a könyv zenei szerkezetének privát költői „liturgiáját”. A *Salve regina* is a kozmosz zenéjét képezi le. Hasonló erővel, ahogy pl. Poulenc *A karmeliták beszélgetései* című operájának végén a guillotine-csattogással párhuzamosan fogyatkozva hal el ez a himnikus magasztalás, e kötet is elnéptelenedik, marsbéli tájjá alakul, miközben az élet átolvad valami másba. A zárlat vonal alá utasított „jegyzete” egy marsi táj képzetének topográfiáját adja, mely előbb kozmikus arccá nő, majd emberi arccá zsugorodik. A marsbéli naplemente bizarr szépségének felvillanása példátlanul szép és groteszk képzetként marad meg az olvasóban.

Székely Örs kötete alaposan átgondolt, lendületes költői vállalkozás: rétegeltsége, nyelvi, világlátásbeli, retorikai, szólamgabalyító, anarchista vagy utópiagerjesztő makacsságai minden megnyilvánulásukban izgalmas versnyelvet teremtenek. A marsi naplemente eleven kékje sokáig ott ragyog majd az olvasói tudatban.

(Bp., Fiatal Írók Szövetsége, 2020)

CRISPIN BEST

ENGEDD HOGY MEGVÁLTOZTASSAM AZ ÉLETED

isten hozott a versben
az ablaknál didergek

az univerzumban vannak dolgok
amelyek simán
csak mosómedvék

jusson eszedbe a tükörképed
a fürdőszobában
amikor ott vagy

jussanak eszedbe az örült bókók
melyekkel mindegyre zavarba ejt

„olyan gyönyörű vagy
szeretném megtörni szelíden a szelet a combodon”
mondja a tükörképed

van valami hűvös derengés
a vörös hajú lányok
és konyhai eszközök
világában

jusson eszedbe

jussod eszedbe a részed amelyik ismeri
a pontos pillanatot amikor a szitakötő
a szitakötő körvonala
újra előtűnik
a borsikafű mögül

mi van a 3 méteres távolságtartási végzéssel
ahol legfeljebb
3 méterre tartózkodhatsz

„drágám az illatod fantasztikus mint egy nagymamáé”
mondja a tükörképed

s mi van a világ legkisebb polipjával
hogy lett ennyire kicsi

legalább az élet pokol
ez jusson eszedbe

s mi van az érzéssel
amikor elkapsz egy szeretőt mikor megrázkódik a vonat
és például
jó kedvvel másznál fel egy létrán
hogy ágyba fekhess
hozzá tudnál menni egy dongóhoz ha viszontszeretne

én igen

jusson eszedbe hogy a tudomány
mindig valami olyat tesz az éggel amit
mi nem értünk
például
hogy lehet az ég színe
mint narancssárgából rózsaszínné kopott zokniké
hogy lehet pont olyan sötét
satöbbi

annyira beékelődtünk
a semmi közé

mi van ezzel

mi van
mindenki kompetitív kielégítésével

„olyan merev vagyok tőled
mint a mértan”
(megint a tükörképed)

gyerünk csak jusson eszedbe a palackozott víz

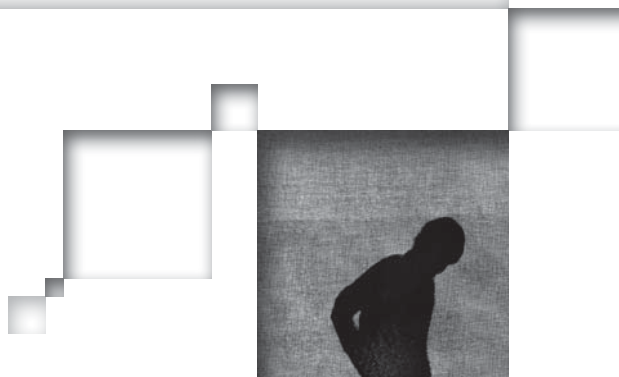
palackozott víz

pontosan

és egy épületben
ami a legfelső emelet
amelyen még el tudsz képzelni egy lovat

most képzelj el egy lovat
az afölötti emeleten

szívesen

VERS AMELYNEK UTOLSÓ PILLANATÁBAN SZÓBA HOZOK EGY NAPRENDSZERMODELLT

vannak bizonyos
emberek akikkel mindig esőben
találkozok

hold vagyok és te
is egy hold vagy
úgy értem én vagyok a hold és igen
te is az vagy
sokkal nyugodtabb vagyok amikor mi vagyunk a
hold ha tudsz hinni
az ilyesmiben

gondolj végig mindent ami a testem
például van olyan része
ami egy boka
egy másik részét csak úgy tudom leírni mint
a távolság távolság és
távolság között
egy rész ami tompa
reményteljes hangon bűg és még egy rész ami
egy boka

a holdon van egy amerikai zászló
rajtunk viszont épp nincs semmi
csak a most

a 47 fészkelő kócsagból amiket
a legutóbbi viharok űztek el
47 elpusztult

már leszoktam arról ami miatt néha panaszkodni szoktál
ez mindkettőnknek ugyanabban a pillanatban tűnik fel
eszedbe jut hogy létezik a tápióka
ezért elmondod nekem

arra gondolunk hogy te jóságos ég majd
a tápióka szóra
együtt

hold és hold
tápióka

ugyanakkor vannak bizonyos emberek
akikkel sosem találkoztam

jó reggeli popzene
száll bennem mint a szél
popzene száll bennem mint
gáz a holdon

van egy naprendszermodell
rólunk
láttam üveg
mögött és ez így igaz

INTEL

megint az intel csengőhangot
játsszuk a szüleid zongoráján
extra oktávokkal
és körről körre hangosodunk
ordítok és mosolygok
és mosolyogsz

most akkor a molyok furcsák vagy én

megállunk
megsimítom fejed és azt mondom
„megálltunk”
és
„rendben van”
és
„te tetted a heget a hegedűbe”

arra gondolok
vajon a levélbogarak tudják hogy a többi levélbogár nem csak sima levél
és
későre jár

André Ferenc fordításai

„ICH HABE GENUG“ BWV 82, 2020, OLAJ, VINTAGE TÉRKÉP, 252x180 cm

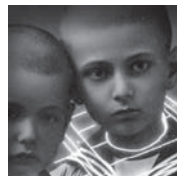

SAM RIVIÉRE
TEMETŐBARÁTOK

Olyan hosszú volt a lista
Hogy elfelejtettem mit is sorol
És kezdtem azt hinni hogy egy irodalmi folyóirat közreműködőit olvasom fel
A szerkesztés illatozó rétegein
Átszűrődő emberi szennyet
Bizonyos értelemben meghalsz amikor kiadod az első köteted
Mondta senki az égvilágon
Könyvesboltok hatalmas asztalai között ólálkodó sápatag kísértetek
Osztyák szét egymás között a merlot utolsó rubincseppjeit
És emaileket gyűjtenek a havi körlevelükhöz
A városuk kávéházak és árcsökkentett pincék kollázsa
Nézd csak mindegyik a háta mögött cipeli
Az utolsó könyvét
Amire szigorúan tilos ránéznie
Könnyű tábláikat falhoz támasztják
Hogy címük alatt aludjanak el
Egy napon csontvázként ébrednek majd
S nem bírják letépni a halál celofánját!
És miután megmászta a gondosan halomba rakott elköltött perceket
Minden költő lelke leül és lábait hintáztatva
Visszatekint első publikációjára
Mintha egy másik árny összetévesztené olvashatatlan sírkövét
Saját enyészetének útjelző táblájával
Mely türelmetlen csecsemők fognyomát viseli
Kopott majdnem teljesen elmosódott Perpetua
Egy parányi cselekményben amit
Holtak válogatott körömdarabkáival töltöttek ki

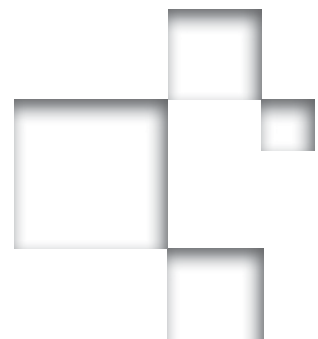
AZ ÚJ NORMÁLIS

Későn ébredek egy újabb iskolai mészárlós álomból
Első dolgom ellenőrizni a rangsort
Mert ilyen a rítus
Oldalamhoz szorítom a telefont közben alszom mint a vízfolyás
Vagy mintha áldást osztanék
Reggelente okkult jeleket rajzolok a kávégépre
Érzem ahogy irdatlanul remeg bennem
Valami amit épp kettéfűrészelnek
Ahogy vörösödni kezd a kávé
Észreveszem hogy az álmomból játékot készítettek
Ahol a földben feketén ragyog föl a vér ha ásol egy kicsit
A gond a terjesztés volt
Olyan halványan szórni szét a vért a lakosság között hogy észre se vegyék
Földalatti csőrendszerekben és rozsdá alatt
Áldd meg ezt a folyót
Áraszd el vérrel
Mint Szt Ferenc egy sebzett verébbel
Kézemmel jelet rajzolok a telefonom fölé
A tömérdek foltos lambéria között

TUDATOSSÁG

Egyik barátom rövid videókat kezdett küldözgetni üres falakról háttérben mániákus nevetésével
Nem egészen nyár
És a Starbucksban zokogva
Rögzítetted a májusi tüntetéseket
Elkeserítő eredményekkel
És voltak még reményeink egy késő
Könnyű korszakra
Még ha többségük már most is úgy élt mint kárhozott celebek
Diszkrét épületekbe rejtőzve
Hajszálnyira művészi barbárságok elkövetésétől
A kanál úgy nézett ki mint egy tál étel címe
Távozó központom örökségét izzadtam
De mind levertek voltunk
A sápadt évtizedben
Néhányan azt mondták hogy az elvontság menthet meg
Újdonságnak nevezték ami elég vicces
És erős szelekben gyűltek össze egy híres DJ hegyi villája előtt
Amikor lepihent a nap
És a hárpiák kiröppentek az éjszakába...
Nem akartad hogy megöleljenek
Amíg közre zárt minket ez a maraton
Te is mint mindenki a nyomasztó rádöbbenéssel birkóztál
Hogy a mi időnk lejárt
És én ketté
szakadtam
Az üres derű újrahasznosított perceinek rendelése
És a nevünket kórusban kiáltó baristák között

TUDATOS LEVÁLASZTÁS

Mindennap ugyanazt a ruhát viselem
Mert alapvetően mindennap ugyanúgy érzem magam
Néhány egyszerű köpeny pont jó lesz
És sok sikert hogy ebben az időben térerőt találj a Sínai-hegyen
Egy barátom szerint a lehetőségek olyanok mint egy cég
Korlátozott hozzáféréssel
De faszom bele én a kódokat akarom
Az érzést amikor jövök le a hegyről s mindkét zsebemben
Egy-egy telefon a legújabb frissítésekkel
A megosztás teljesen passzív-agresszív dolog
Ebben tényleg hiszek
De nagylelkűség tölt el amikor kamu tabletjeiteket zúzom szét a bronz darabkákért
Még ha a képek el is szomorítanak
Profitálhatok abból
Ha egy cég elhagy titeket
Az iPhone-om egy költői eszköz
Kapcsolatokat szakít meg
És eloldja számtól a nevet

André Ferenc fordításai

PETŐCZ ANDRÁS

TALÁN EMLÉKKÉNT

(szerető mondja szeretőnek)

Ahogy a tested, ahogy hozzám.
Ahogy nyugodtan, önfeledten.
Ahogy még soha.

Nem is hiszem. Miért is írom
le mindezt, miféle vallomást
készülök, neked.

Természetesen: odabújva.
Én meg, magamban, csodálkozom,
hogy épp így, ilyet.

Figyelmezem meztelen magad,
és magamat is megfigyelem,
mindez mivégre.

Talán az, ahogy rád hajolok,
ahogy megérintem a melled
a számmal, ahogy.

Ez rögzül az emlékezetben:
a mozdulat, beleremegek
újra és újra.

Az öröm, ami akkor és ott
átjárja a testem, az öröm
elkísér minket,

elkísér minket az ösvényen,
amelyen vakon botorkálunk,
nem tudni, hova.

HA MAJD

(emlékvers)

Visszatér-e, aki visszatér?
Visszatér-e, ha egyszer elment?
Nem jön vissza soha.
Ha egyszer elment, soha már.

Ha majd újra itt, ha majd megint!
Ha majd látom, és érinthetem,
akkor sem lesz újra itt,
nem lehet itt soha többet.

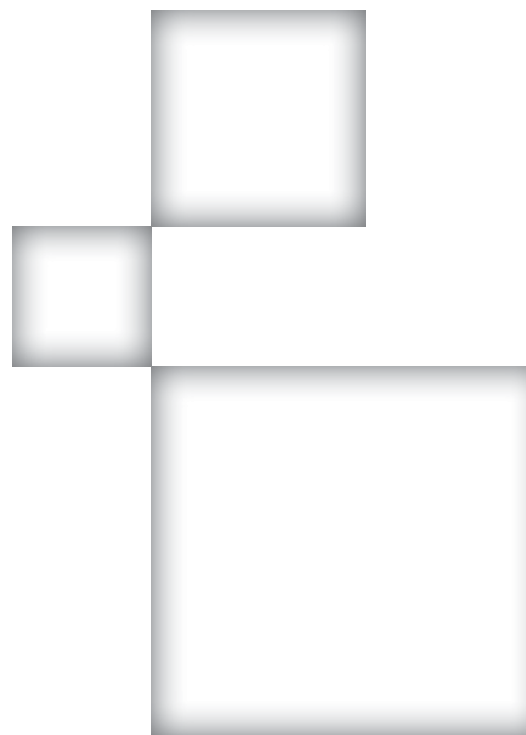
A váltott lovakat nem szedi össze.
És nem veszi majd a nyakába.
És nem mondhatom el, hogy
megtette az utat, bárkiért, mindhiába.

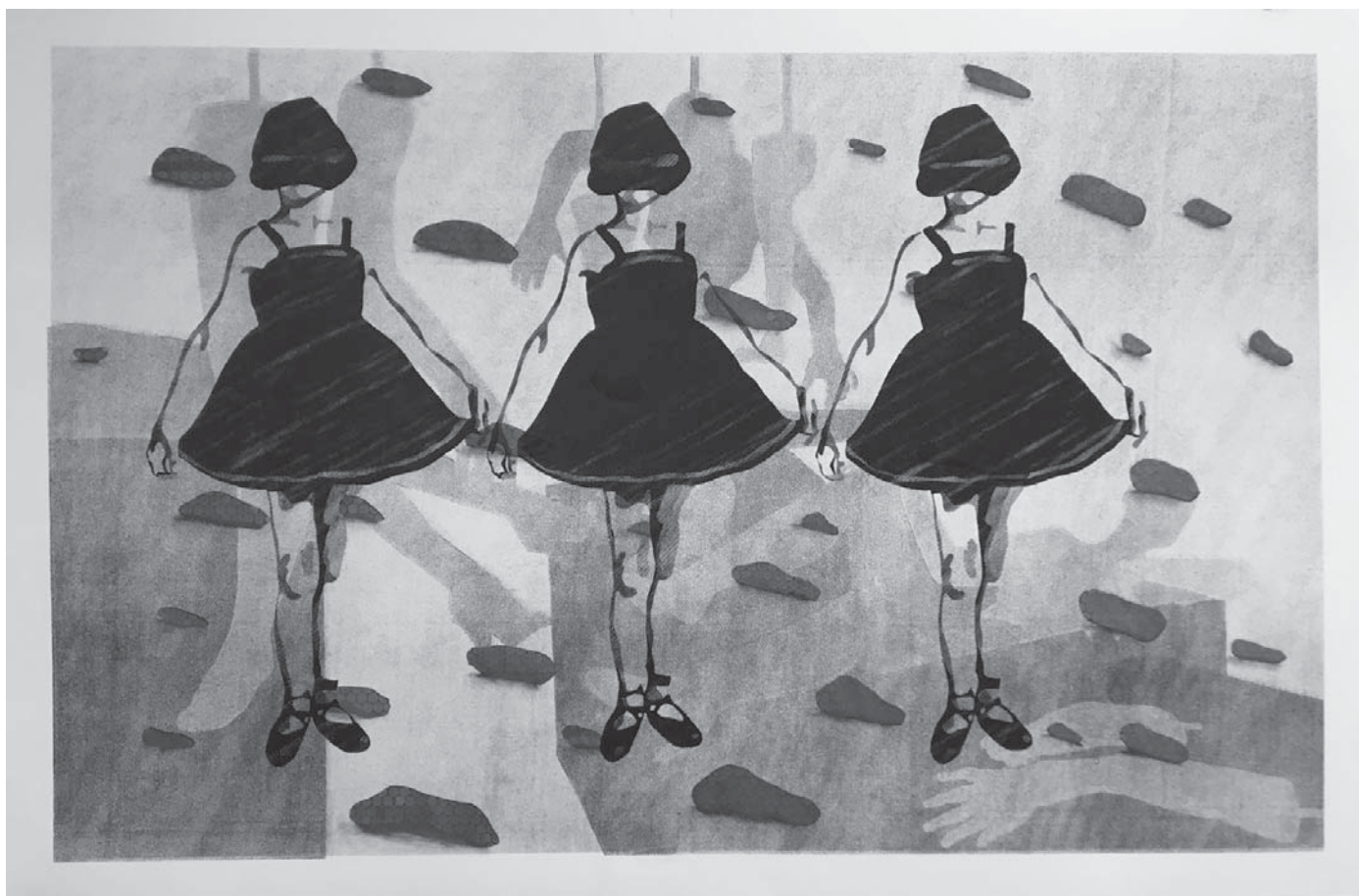
KÁNTOR ZSOLT

VILÁGLÉT

RÉSZLET

Galvanizált génjeink zúgnak és rezegnek éjjel, minden sejtben ott a hárfa, a húrok világa. A lant és a hegedűk, a brácsák és a citerák. A csembaló, a csinos gordonkák. Kifényesítve a zümmögés, a dürgés, a zátonyokba akadt dopamin. A hangok gyöngyei, a szemgolyóba gravírozott színskála. Az összhang nyelve van itt, a beszéd által szóhoz jutó lét. A dolgok csak szó által juthatnak léthez. A lét átköltözik a tapasztalatból a nyelvbe. Megkezdődik a szövegtér újraírása, elfoglalása, hogy a világ kijöjjön a némaságból. Legnagyobb kihívás a fénynedvesség. Ráragad a fogalmakra a bűn. De van kijavított hiba. Fegyverszünet. S ha betoppan a tavaszi színáradat, a rügyek nyelve új érzéseket és ízeket sejt meg. Neveket, amelyek emlékké foszlanak, arcokat, melyek az örökkévalóság tekintetét pecsételik be a lélekbe.

TEHETSÉG, SZORGALOM, KITARTÁS, 2019, OLAJ, PAPÍR, 100x150 cm

MOHAI V. LAJOS

AKI ÉL, LÁTJA EZT

Ingeborg Bachmann emlékének

Eljön egy pillanat novemberben, amikor gyermekkori élménytöredékek elevednek meg, ha az ember kimegy az utcára, és elindul a hegy felé. Jól ismeri már ennek a pillanatnak az eljövételét; nem múltó izgalom emlékei indítják útjára újra meg újra; ebben a pillanatban bizonyos gyöngédség pihen a lelkekben, a régi idők vonzerejének kicsiny szelete, amelyet elraktározott, rosszabb időkre félretett a szív, s amelynek felnőttként is engedelmeskedni kötelesség. Ilyenkor hópolyhekként szállongó gondolatok lepik el a lelket; az ember csóválja fejét, de jólesőn veszi tudomásul, hogy nem sorvadt el benne az ártatlanság iránti vágy; fehér szíromhullás ez, ajándék a saját elgyötört világának, tartson bármeddig. Harmonikus állapot a hegyi úton, állapítja meg, bár törekenységével tisztában van. Néha megáll a dróthálós kerítések előtt; kerteket lát, beleselkedik a kertek mélyére húzódott villáig, ahová a kikövezett lépcsősorok vezetnek. A följárók mellett tuják nyújtózkodnak; a látvány, amit mutatnak, jólesik a szemnek, ez a hegyi út ismeri az árnyalatokat, nyugtazza elégedetten; nem gondol még az ünnepek közeledtére, amikor ezt a békés környéket kék, vörös és fehér izzók és olcsó neonfürtök csúfítják el, és a tujákat a vásári kivilágítás letaszítja szoborszerű magányukból.

Ezekben az elfogódott pillanatokban a régi világ érzései újra fölismerhetők, ez a pillanat végleg a régi világe már, ezek az érzések egy gyermekéi benne, bizodalma egy gyermeké, ahogyan odanyomja homlokát a hideg ablakszemhez, boldogan nézi a sötétet, mi történik ott. Kerítések és fák állnak a sötétben, bokrok, gazdasági épületek süllyednek el benne; lámpák csillannak meg és hunynak ki; a levegőben virágkertek avarillata száll. Fénylő csillagok tartják tisztán az eget. Visszafojtott lélegzettel figyel, ahogy a zsindelek réseiből megszólalnak a szelek. Mintha szalvétát lobogtatnának. A neszek csak reggelre hagyják el a házat, mint a koránkelők, eltűnnek az ajtók mögöl, eltűnnek a hosszú folyosókról, eltűnnek az utcák didergő árkaiban, megijed, hogy átkelnek egy másik világba, megijed, hogy

mi marad utánuk a fájdalom helyén; vajon látja-e majd, és látja-e más is? Ennek a régi világnak a révülete ritkán tér vissza hozzá, csak, amikor eljön ez a kegyelmi pillanat, csak akkor cseréli föl a tovatűnt múlt a jelent. Ez a novemberi pillanat a múlt védelmére kel, amíg él, tagadni fogja, hogy az eltűnt idők nyomát a por gyáván belepji.

Még lassan telik az idő, a délutánok korán kezdődnek és világos van, noha pára és ködfátyol takarja az eget a város fölött, a folyó is ködpólyába burkolózik, mintha a hegy belecsúszott volna alant a medrébe. Facsoportok állnak magányosan, elmosódott foltok a párában. Szítal a hideg, a folyóról fúj a szél, a rakpartok forgalmából fölszűrődik a város moraja, olykor szirénák eresztik ki a sípolásukat az utcák forgatagában. Ha ezekben a napokban erős szellőkések érkeznek, és ez gyakran előfordul, a szél sikoltó ajka üveghangot hallat. Megreccsen a kihűlt sóder a lábbeli alatt, kicsike kavicsgödrök szemében jégvirágok nyílnak, fekete üreggé válik a bokrok töve, a sárga Hold árnyéka hosszú vonalakká nyújtja a fákat. A mozdulatlanságba rémület telepedik; az örökzölddel áttelelő temetők illata. Van, hogy az ég napokig ontja a havat, a hegy tetejéről szánkópálya hullámsík az autóparkolóig; a gyerekek földerült arccal ünneplik a paradicsomi állapotot. Álmélkodnak. Ámulatba esnek. A hirtelen havazást gyors olvadás követi, a természet befejezi a jó-tékonykodást.

Egyetlen szempillantással fölméri a kicsi tisztást maga előtt, ahol a magány gondolatai eltávolodtak tőle, mert amit most érzett, más volt, mint a korábbiak. Nem az, amire a lelke mélyén egy teljes éven keresztül készülődött, ahogyan felnőttfejjel az elhagyott évek után készülődik minden elkövetkezendő novemberére; mert ezen a tisztáson valami mindig a végéhez ér, valami mindig véget ér; mert másképp látja viszont önnön életét, addigi tetteit, a saját hazugságait a mások hazugságaival együtt, a saját hiúságát a mások hiúságainak közös poklában. A mindennapok mocsarába vert cölöpök is elkorhadnak egyszer, a tévelygésért éppúgy fizetni kell, mint az árulás bélyegéért. A gyermekkorban minden érthető, a gyermekkor tiszta itatóspapír, a gyermekkor gyöngédség, a gyermekkor merő ártatlanság; a felnőttek terhe az emlékezőtehetséget roppantja össze, a szív karbantartására elfogy az erő, a túlélés ösztöne fölülkerekedik, és fölülkerekedik a csalódottság. Ez az érzés elárasztja az utakat reggel, amikor fölkel a Nap, és ettől a csalódottságtól megtorpannak az első fények az ablaküvegen. Hinnéd-e, hogy az a gyermek, aki gyermeki bizodalomával odanyomta homlokát az ablakszemre, és sötétben is fölismerte

a világ üzenetét, ma elveszve áll, és gyötrelmében hideglelés éri, amikor eljön a pillanat novemberben, hogy elinduljon a hegy felé.

A városra gondol, amelyet otthagyt. A szélső házak közé ékelt szilvamac alakú téren feszület áll Jézust mintázó kőszoborral. Az eső és a hólé régen lemosta róla a festéket. A hosszúkás épületek mögött a műút párás szalagja kanyarog a mezőkön és a földuzzadt tarlókon át. A kerítések tövében gyér fűvű udvarok világítanak sárgás fénnel; a simára kopott palánkokon fürtökben lóg a foszladozó vadsóska-függöny. A forró cementportól megnehezült levegőben törmelékkupacok tornyai; agyonnyomják a kőkeresztet. A szállongó por fojtó hurkokat rajzol a fölrepedő égen. Hajnal lehet, hideg kő van a talpa alatt, hideg kövön áll. Morzsalékos a kő, mint azé a Jézust mintázó szoboré a feszületen. Belélegzi a mérges levegőt. A városnak azt az utcáját bontják, ahol született. Nem kéri, hogy maradjon ott, mert hirtelen a tüdőbetegségére gondol, amiből alighogy kikezelték. Az álom és a valóság közé beékelődik a félelme. Soha nem lesz vége. A pusztításnak se; az odahányt törmelékkupacok egy egészen más világról adnak hírt, onnan nincs kimenekvés. A meggyötört kertekhez van köze, a fölrepedő égnek engedelmeskedik, a fölrepedő égnek tartozik számadással. Áll nappalainak hideg kövén, a kövek a szótlanúságát nyelik el. Az éjszaka fölágaskodó hullámaiban a fojtó hurkokat viszontlátja; amit keresne, nincs sehol. Ez volt az utolsó alkalom, elkerül onnan; de tudja: soha nem lesz vége, soha nem lesz vége.

Ha eljön az ideje, kibújik a földből egy-egy szál hóvirág feje. A hóvirág a tavasz hírnöke, elúzi a telet, ragaszkodik a jótékony szerepéhez, mintegy hirtelen fuvallattal érkezik a hegy belsejéből föltörő hajszálereken keresztül. Gondja van rá, hogy megvilágítsa a szürke hajnalt, és az éjszaka őrszeme legyen. Ha a hóvirág kidugja fejét a földből, melegebb fények kezdik simogatni a hegy domborulatait. Ezekből a friss fénynyalábokból hasznót húz a hegy, fölszárad a kocsonyás avar, a hegy kezd megfeledkezni tetszhalott állapotáról, a szeszélyes április után a kertek gazdáinak legfeljebb a fagyosszentek miatt kell aggódniuk, de a május lobogó zöldfáklyáit már semmi sem képes lefojtani, megérkezik az első kánikulai hullám, majd hosszú aszály következik, és a tuják tövét a kiszáradás veszélye miatt a kertészek szorgalmával kell öntözni. A tűző nap elnyeli a bizonytalanságot, a rövid éjszakák kiűzik a szemekből az álmot.

Az évszak mindenét odaadja, amije csak maradt; aki él, látja ezt.

RÓKAFOGTA RÓKAMENTŐ

Kecskeszállás felé tartunk Lukács vadőrrel, amikor a tizenegyes kilométerkövet elhagyva arra leszünk figyelmesek, hogy előttünk egy, velünk szemben két autó áll az úton, amelynek közepén egy kistermetű vad vonaglik.

– Róka! Éppen most ütötték el! – kiáltok fel a meglepettségtől. Lukács vadőr megállítja a terepjáróját. Kiszállunk. Mögötte haladok. A rókakölyköt öt ember állja körül, de senki nem mer hozzányúlni, hogy behozzuk az útról. Közel lépek hozzá, leguggolok, bal kezemmel összeszorítom a két állkapcsát, jobb kezemmel a farát fogom meg, majd felemelem, és elindulok vele. – Vadat nem fogunk meg! – int Lukács vadőr, de ezúttal nem hallgatok rá, hanem elindulok a sebesült állattal le az útról. – Állatorvost kéne hívni, vagy itt a vadőri fegyver, hogy ne szenvedjen – szólok vissza erdei mesteremnek. A rókakölyök láthatóan alélt állapotba kerül, érzem, hogy nem tudná tartani már a fejét, engedi, hogy szorítsam az állát. Vagy harminc métert haladhatok vele, amikor hátrafordulok, hogy lássam, Lukács vadőr követ-e minket, de ő csak fejét csóválva áll. Ekkor döbbenetes dolog történik. A vad a semmiből éled újra, kitépi száját a kezemből, és jobb csuklómhoz kap. Túéles fogai a csontomig hatolnak. Felordítok a fájdalomtól, mire másodszor is odaharap, majd megfordul, balra billen, és a csont mentén szó szerint kettéhasítja a negyedik ujjam. – Segítség! – üvöltöm sokkos állapotban, majd megragadom az állat állkapcsát és szétfeszítem. Erre már Lukács vadőr is ott terem: – Ne öld meg, szétszakítod az állát! Akkor minek mentetted idáig? – Összecukom a rókakölyök száját, és eldobom magamtól. A magához tért állat három lábon szalad, eltűnik a bokrok között. Leguggolok, és tovább ordítok a fájdalomtól. A vér mindkét kezemből patakokban ömlik. Az emberek döbbenten néznek a távolról. Lukács vadőr a terepjárójához szalad, amelyből egy rongyot vesz elő. Elém térdel, kulacsából vizet önt a sebekre, majd az egészségügyi dobozból elővett szesszel önti le mindegyiket. Ettől még hangosabban ordítok. Kettéhasított ujjam látványától megrémülve nem térek magamhoz, a sokkos állapot nem szűnik. Mesterem felemel, majd az autója felé tuszkol. Az emberek továbbra is csak némán néznek. Indulunk az ügyeletre. Útközben végre levegőhöz jutok, a vérzés azonban nem áll el. Parajdra érve a orvosi rendelő felé vesszük utunkat. Magas, szikár középkorú szemüveges doktor fogad. – Vegye nyilvántartásba a beteget – int az asszisztensnőjének. Őmaga alig néz fel a számítógépe mögül, lázas sietséggel pötyög valamit, aztán feláll, és kabátjáért nyúl. – Lejárt a munkaidőm, sajnálom – veti hozzám hetykén. – De doktor úr, ugye nem baj, hogy engem éppen egy róka harapott meg? – kérdem. – Ne feleseljen, kövesse az asszisztensnő utasításait! – mordul rám, majd távozik. Lukács vadőr a folyosón vár, míg a hölgy kibontja a kötéseim, megnézi és kipucolja a sebeket, Betadint önt beléjük. – Továbbkül-

döm a sebészetre, ahol tetanusz injekciót kap, majd be kell adni önnek a veszettség elleni oltásokat, összesen négyet. Elköszönök. Az udvarhelyi sebészetre hajtunk. A műtőorvos végre kedvesen fogad. Hatvan körüli férfi, azt mondja, közel négy évtizede van a pályán, de ez az első rókás esete. Megvizsgál, majd kijelenti, hogy vadharapást nem varrhat, mert akkor nem távoznak megfelelően a szervezetből a vad által bejuttatott baktériumok. Asszisztensnője beadja a tetanuszt, majd főnöke diktálása alapján megírja az összefoglaló szakorvosi leletet:

Kórelőzmény:

Róka harapta meg.

Státusz: A jobb alkar distalis harmadában a dorsalis és a ventralis felszínén is fognyomok láthatók. A bal kéz IV-es körömperc tenyéri felszínén, a csúcsra húzódóan, hasított seb látható.

Diagnózisok: a csukló és a kéz többszörös nyílt sebe; egyéb emlősök harapása.

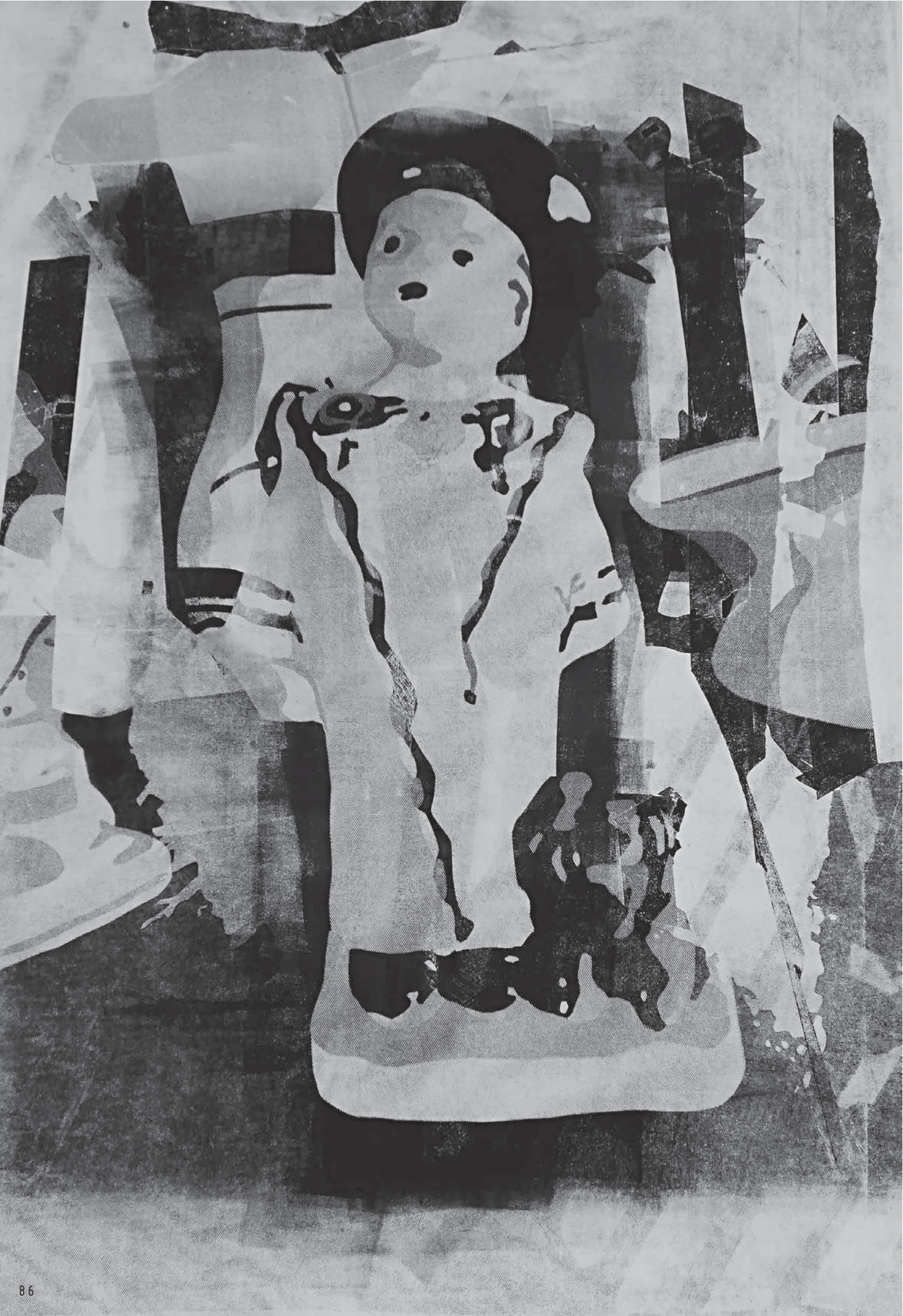
Beavatkozások: vizsgálat, vérzéscsillapítás tamponálással, vérzéscsillapítás kötéssel, Tetanusz profilaxis human antitetanusz immunglobulin injekcióval

Megjegyzések: kontroll megbeszéltek szerint. Lyssa jegyzőkönyvet kiadtuk.

Elküldenek, hogy beszerezsem az első veszettség elleni oltást. Lukács vadőr hazavisz a házába, ahol felmegyek a vendégszobába.

Aznap éjjel semmit nem alszom. A sebek sajognak, a gyulladás a gyógyszerek ellenére sem szűnik. A rókakölyökre gondolok. Vajon életben maradt? Ha mégis, merre járhat? Próbálom megérteni: nagyon megijedhetett, amikor felébredve egy ember kezében találta magát. Rémülten védekezett, hiszen nem arra alkotta a természet, hogy én fogdossam. Magamban megbocsátok neki. Életem első rókája, amellyel túlságosan is közeli kapcsolatba kerültem. Hányszor voltam medveközelben, a hajam szála sem görbült, erre éppen a ravaszdi... A hír terjedni kezd a barátaim között. Kevesebben sajnálnak, mint ahányan elmarasztalnak, sőt nevetnek. Talán utóbbiaknak van igaza. Kifogott rajtam egy kistermetű állat, mert felelőtlen voltam és óvatlan. Az életét akartam menteni, bizonygatom magamnak, nyugtalanul forgolódva az ágyamban. Reggel az egyik íróbarátom levele vár az emailfiókomban:

Hallom, mekkora baj ért tegnap. Van végrendeleted? Még mielőtt habzó szájjal ugatni és harapni kezdenél, és ha már a manapság divatos oltásellenes hangulatban amúgy sem mégy dokihoz, hogy párszor megszurizza a hasadat, legalább egy közjegyzőt keress fel, hogy az örökösök majd ne sokat veszekedjenek. De lehet, már odáig sem érsz el...

SZÜLETÉSNAP

Adél karcoló hangjára ébredt. Enyhe viszolygással figyelte néha ezt a csontos, sápadt arcot, a szemei alatt duzzadó táskákat, és főként az izzást a tekintetében, ami könnyen ébredő türelmetlensége első jele volt. Emma most csak résnyire nyitotta ki szemét, és megkönnyebbülve nyugtázta, hogy a felszólítás nem neki szólt, Adél a szemközti ágy fölé hajolva folytatta.

– Keljen fel, Teri néni, megyünk a vécére!

A túlsó ágyon a paplan alól csak egy mazsolányira töpörödött arc látszott ki. Ki nyitotta szemét, felpillantott, aztán ismét lecsukta.

– Kell induljunk, mindjárt érkeznek az újságtól – rántotta le róla a paplant Adél.

– Új zsákok? – igazgatta a mazsola nyöszörögve a hálóingét.

– Újságírók Teri néni, újságírók.

Az acélkéek tekintet még mindig álmosan, kevés érdeklődéssel követte az ápolónőt, aki az ágy elé készítette a papucsot.

– Hát azt mire fel?

– Jönnek a születésnapra.

– Mire?

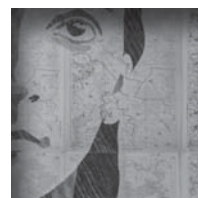
– Születésnapra – kiabálta Adél erősen artikulálva, közben gyors mozdulatokkal húzott gyapjúzoknit a vékony lábakra. – Ma száz éve tetszett születni.

– Volna annyi? – mosolyodott el Teri néni huncutul.

Egy kis segítséggel feltápáskodott. A háta nem volt görbe, inkább vízszintes. Egyik kezével Adélt karolta meg, a másikkal a botjára támaszkodott. Olyan elképzelhetetlenül lassan csoszogott, hogy Emma úgy érezte, az ő mozgása ehhez képest szinte fürgeségnek hatna, persze ha nem jött volna közbe a lábtörés. Már nem is tudta pontosan, hány hónapja nem kelt fel.

– Nem is éppen ma születtem, csak édesapám nem ért el aznap az anyakönyvvezetőhöz – magyarázta Teri néni, miközben becsukódott mögöttük az ajtó.

Behozták a reggelit, pólis volt. Emma felfedezte már a hét napjai és az – egyébként mindig sivár – menü között fennálló szabályszerűséget, mégis minden kedden azzal áltatta magát, hogy talán aznap lesz a kivétel. Nem szerette a pólist, undorodott

ezeztől az irdatlanul elhízott virsliktől. Mikor ezt a bekerülése utáni első hetekben közölte Adéllal, látta a szemében a nem is olyan enyhe megvetést, ahogy végigfut az agyán a mondat, miszerint ne nyissunk vitát arról, hogy ki van irdatlanul elhízva, és meg is bánta, hogy elmondta az aggályait, ahelyett, hogy szó nélkül hagyja ott az ételt.

Idővel arra is rájött, hogy otthagyni pazarlás, inkább elrejtette, hogy Fritznek, az öregotthon idős, sárga kandúrjának adja, mikor sikerül belógnia a szobájába. Az utóbbi időben ezek az alkalmak megcsappantak, miután egyszer a kemény fagyok beálltát követően lámpaoltáskor a paplan alá bújtatta. Ez lenyűgöző teljesítmény volt, hiszen az egyszemélyes paplan őt is alig érte át, nemhogy valamit még alája rejtse. Büszke is volt magára, reggelre viszont a macska bepisilt. Az ügyeletes ápolónő cifra szitkok és azon ígéret sűrű ismételtetése közepette takarított fel, hogy legközelebb a macskával együtt Emma is repülni fog. Azóta árgus figyelem követi mindkettejük ténykedését, és jóval ritkábban engedik be a macskát az épületbe.

Reggeli után Teri néni Adél karján tért vissza a szobába.

- Tegyük be a fogait – ültette le az ápolónő.
- Minek?
- Hogy legyen szép, mire érkeznek a vendégek.
- Hogy?

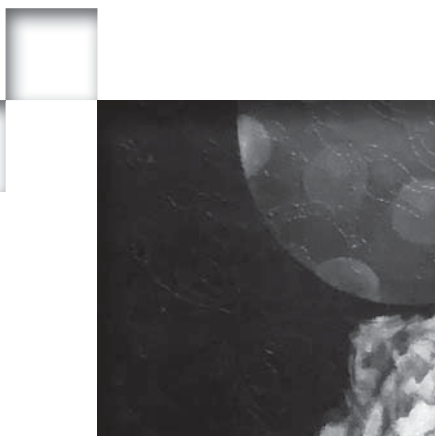
Adél csak legyintett, az éjjeliszekrény fiókjában matatott, majd előhúzott egy margarinos dobozt, aminek a teteje poros lehetett, mert előbb megtörölte az ágyterítő sarkával, aztán vette ki belőle a műfogsort.

– Tátsa ki a száját! Á – mutatott példát Teri néninek, majd egy kis igazgatás után elégedetten pofozgatta őt, hogy, na, így már más.

– Maradjon így, mindjárt jövünk – indult kifelé.

A sorvadtt állkapocshoz túl nagy volt a régi műfogsor, Teri néni álla és felső ajka természetellenesen ugrott előre, leginkább egy megszeppent orángutánra emlékeztetett. Pár pillanatig az ajtót leste, majd néhány öklendező mozdulatot követően tanácstalanul nézett körül. Az éjjeliszekrény távol volt, így végül a párnája alá rejtette a félig nyitott műfogsort.

Emma nem tudta, mennyi idő telhetett el, de semmiképp nem sok, mert Teri néni még éberén figyelt, pedig általában ülve is hamar lekoppant a szeme, mikor a folyosóról felhangzott a Boldog születnapot. Nyílt az ajtó, toporgó lábak jelentek meg a küszöbnél,

fejek nem látszottak, mert eltakarta őket a tortán gyújtott csillagszóró. Ahogy fénye alacsonyabb lett, Emma meglátta a szörnyülködő pillantásokat. Hozzászókkott már a méretei által keltett reakciókhoz, mégis bántotta az elképedés, az undor, vagy a legtapintatosabbak esetében a szigorúan az arcára szegezett tekintet, és az erőlködés kínja, hogy ahogy lennebb pillantsanak.

Az éneklést befejezve beözönlött a vendégsereg a szűk szobába, ruháikon a hideg és friss hó illatát hozták. Az ünnepelt irányába próbáltak helyezkedni félkörben, így Emma csak hátakat és fenekeket látott, vállakon olvadó hópelyheket, és egy-egy rándulást, ahogy egyesek nem bírják ki, feléje néznek, aztán máris elkapják a tekintetüket. A téblábolók harsányan kívántak további hosszú életet az ünnepeltnek.

– Még az újságtól is jöttek, hogy beszéljessenek magával – tette le Adél a tortát az éjjeliszekrényre.

Tejszínhabos volt, Emma azt már korábban is látta, a tetején pedig élénkszínű bogyók, de nem tudta kisilabizálni, hogy mik, mert mire megfelelő helyzetbe került volna, egy nagykabátos alak, aki kalapot tartott a hasa előtt összefogott kezében, éppen kitakarta. Hiába fészkelődött, sehogy sem nyílt jobb rálátása a tortára.

Egy alacsony, rézvörös hajú lépett ki a csoportból, és leguggolt a vénasszony elé.

– Teri néni, mi a hosszú élet titka?

Rövid csend következett.

– A rádiónak készítetek interjút, ugye nem zavarja?

– Tessék szépen válaszolni! – biztatta Adél.

– Szóval mi a hosszú élet titka? – ismételte el a rádiós.

– Nem értem – motyogta Teri néni.

– Hogyan lesz az ember száz éves? – kérdezte a nő hangosabban, artikulálva.

– Lassan.

– És keveset beszélve – hajolt oda kuncogva egy köpcös pasas, tarkóján krátterszerű kopasz folttal a nagykabátoshoz.

Az végre megmozdult, a kalapot leengedte, és feltűnt a torta. Most már ki lehetett venni, málnaszemek piroslottak hívogatón a tetején. Persze tél van, gondolta Emma, az is lehet, hogy ízetlen, fagyasztott málnák. De mi van, ha nem? A nagyüzletben kis

műanyag dobozban ilyenkor is árulnak frisset, egyszer vitt neki az unokája. Ösz-szefutott a nyál a szájában.

– Milyen tapasztalatát osztaná meg a mai fiatalokkal?

– Hogy?

– Mit üzenne a fiataloknak?

Teri néni nem szólt.

– Nem baj, majd kitaláljuk – sziszegte maga elé a rádiós, majd kis szünetet tartott újabb elmés kérdésen gondolkozva.

– Nagyon más volt a világ most és régen? – szólalt meg végül.

– Más volt, más – ismételte Teri néni készségesen.

– Miben más?

– Arra nemigen emlékszem.

– És a háborúra emlékszik-e?

– Nem nagyon éreztük, hogy háború van – mondta némi gondolkodás után Teri néni. – Tudtuk, de nem éreztük. Csak édesanyám jött határbeszélgetésre. Torockó, ugye, román maradt, Kolozsváron viszont magyar világ volt. S akkor csak így lehetett. Vagy átszökni, ha muszáj volt. De végig jártunk órákra.

Adél közben a tortát kezdte szeletelni, figyelmesen méricskélve. Emma próbálta kilesni, vajon van-e gyümölcs a töltelékben is, vagy csupán a vélhetően mészízű tejszínhab, de fehérnek tűntek a szeletek, csupán a tetejükön piroslott málna. Az sem mindenik szeleten, csak a szerencséseknek fog jutni, gondolta rémülten.

– Vagyis negyvennégyig, a bombázásig, akkor halt meg Kustos Gyuszinak a leánya. Velük egy vagonban voltunk, mikor menekítettek a németekhez. Bécsnél bombáztak. A mozdonyunkat is eltalálták, de nem akkor, hanem Halleből Ulm felé.

Ekkor Adél is abbahagyta a szeletelést, érdeklődve fordult Teri néni felé. Emma azon gondolkodott, hogyan érhetné el, hogy málnás szeletet kapjon. Elég a szerencsére bízni, vagy tenni is kellene valamit az ügy érdekében?

– Nem is tudom, hogy maradtunk meg. Az uram meg én. Már házasok voltunk, Pesten esküdtünk. Közeledett a front, mondták, hogy aki magyarul akar tanulni, ott folytathatja az orvosit. Gyorsan kellett dönteni, napok alatt, édesanyámékkal sem tudtam találkozni. Egy erdőnél lőtték a szerelvényt, a fák közé menekültünk. Lipcsében meg egy bank pincéjébe, lehetett vagy kilenc emelet mélyen. Azóta is álmodok lépcsővel, sosem érek az aljára.

– S mi történt utána? – lelkesedett fel a rádiós.

– Mi után?

– Hát, minden után – nyögte kis szünet után.

– Egyszer vége lett.

– Minek?

– Hogy?

– Minek lett vége? – kiabálta újból a vörös.

– Nem értem – nyöszörgött segélykérően az ünnepelt.

– Jól van, Teri néni, egyen inkább egy szelet tortát – nyújtott oda Adél egy tányért, aztán egy másikkal elindult Emma felé.

A tányéron egy hófehér tortaszelet közeledett. Emma átvette, és a legkedvesebb mosolya kíséretében köszönte meg. Közben cikáztak a fejében a gondolatok, az esélyeit latolgatta. Ha ízetlen, ami nem kizárható eshetőség, akkor minden fölösleges. De ha nem, mekkora lehetőség? Mit fognak gondolni róla ezek az emberek? Hiszen az nem számít! És lesz megtorlás? Vajon megér egy próbálkozást?

A csörömpölésre mindenki feléje fordult.

– Elnézést, néha olyan kétbalkezes vagyok! – kapta kezét a szája elé szégyenlősen.

A kráterfejű lehajolt, felszedegette a tányérdarabokat a földről, és egy papírzsebkendővel feltörölte a tejszínhabot. Adél nyájasan csitítgatta, nehogy rosszul érezze magát, mindenkivel megesik néha, és máris érkezett az utánpótlással. Lédús, hatalmas málnaszem piroslott rajta.

A vendégek toporogni, forgolódni kezdtek, aztán lassan elszivárogtak a szobából, a lakók magukra maradtak. Emmának már csak azt kellett eldöntenie, hogy egybe falja be a szem málnát, hogy igazán intenzíven érezze az aromás, enyhén savanykás ízt, vagy kisebb falatokra aprózza, hogy bár tompítva, de nyújtva legyen része az élvezetben.

– Minek, minek? Hát mindennek – motyogta maga elé Teri néni, miközben bekapott egy kiskanál tejszínhabot.

JAKAB JÚLIA

A KISVÁROSI PLETYKA TERMÉSZETÉRŐL

BORCSA IMOLA *MAGNEBÉHAT* CÍMŰ KÖTETÉRŐL

A *Magnebéhat* egy kis kötetnyi pletyka, hiszen a történetekből egy erdélyi kisváros közösségén belüli szövevényes kapcsolatainak hálózatszerű láttelelei és a közelmúlt eseményeinek töredékei bontakoznak ki. A pletykálás bevett szokás, mi több, életforma a kisközösség számára, a kötet címével egybevetve úgy is mondhatnánk: akár a magnebéhat, annyira elengedhetetlen stresszoldó a mindennapokban. Ilyen értelemben a kötet a pletykálásnak nem a toxikus, hanem éppenséggel a jótékony aspektusát, pontosabban egyrészt a munkahelyen kialakított bizalmas viszonyt, másrészt az általa történő beavatódást helyezi előtérbe, így rehabilitálva azt nagyon is emberi, mintegy elemi szokássá.

Elvira néni, a sztereotipikusan locsifecsi takarítónő nagy lélegzetvételű, ízes székely nyelvjárású történetmondásaival a posztkommunista városka látszólag unalmas miliójébe avatja be az újonnan érkezett gyógyszerésznőt. Beavatástörténet felőli megközelítésből elmondható, hogy a pletykák kapaszkodóval szolgálnak az újonc számára, még akkor is, ha többnyire ismeretlen személyekről értesül, ugyanis a mások viselkedésével kapcsolatban elhangzó megállapítások segíthetnek meghatározni önmaga számára az új közösség mentalitását és normáit. Egy olyan hírvivő mellett, mint amilyen Elvira néni, jó hallgatónak lenni is tudni kell; a gyógyszerésznő pedig nagyon figyel, olykor kibukik belőle a nevetés a képtelennek hangzó történetek hallatán, néha-néha pedig visszakérdez, ahogyan az olvasónak is időnként újra el kell olvasnia egy-egy szövegrészt, hogy érthetővé váljon az információáradat gyors egymásutánjából kibontakozó történet. Egyetlenegyszer – *A tolmács* című novellában – a gyógyszerésznő is csatlakozik a pletykálkodáshoz, beszámol egy közvetett úton, a fodrásznőjétől hallott esetről, azonban az általa elbeszélt, tolmácsként külföldön dolgozó sebész lányának meghasonulásáról szóló történet a takarítónő döbbenetére egészen más, mint ahogyan azt ő tudta. Kiütközik tehát a szóbeszéd egyik jellemvonása, azaz a szájról szájra terjedő történetek valóságferdítő volta.

A novellák – melyek voltaképpen novellaciklust képeznek, s ily módon címeik akár mellőzhetőek is, elvégre a pletyka mint szövegszervező elv lehetővé teszi a történetek egymásba való átjárását – magának a pletykának a *mechanizmusába* is betekintést nyújtanak. Mozgatórugója minden, ami (a kisváros lakói számára) szenzációnak vagy éppen botránynak számít, legyen szó a kommunista rezsim időszakából fennmaradt anekdotákról, mint a Ceaușescu gyárlátogatása körüli lázas előkészületek, és ehhez hasonlóan Vilmos herceg feltételezett eljövételéről, polgármesterek félresikerült kampányairól, olyan

rejtélyes természeti jelenségekről, mint a lepkeinvázió vagy a narancssárga hó, netán a föld alatt húzódó, kincset rejtő alagúrendszer(ek) városi legendája, a Titanickal elsüllyedt nagyapáról, vagy éppen a városlakók párkapcsolati problémáiról, alkoholfüggő tanárokról, gyógyulásokról és megbetegedésekről, helyi szépségversenyről, jövevényekről, a külföldi munka viszontagságairól, az itthoni kisvállalkozások virágzásáról vagy éppen csődjéről... Ezek a szövevényes történetek a kisebb közösség *belső működéseire* is ráláttatnak: a kisvárosba érkező idegenek – legyenek azok kínai vendégmunkások, csodadoktorok, vagy holland testvérváros lakosai, netán amazok a hegyen túlról – alaposan felforgatják ennek a zártabb közösségnek a mindennapjait, a fokozott izgalomba pedig gyanakvó idegesség, bizalmatlanság vegyül. Fontos ugyanakkor a pletykálkodók részéről a történetek folyamatos értelmezése, az *ok-okozati összefüggések fejtegetése*, a *spekuláció*: „Nem mintha lehetne tudni egészen pontosan, mik történtek, mert a beszéd sok, de az alapja kevés” (*A kráter*). Ráadásul ezek a szóbeszéddek nem ritkán más helybéli tudatán átszűrődve kerülnek a takarítónő fülébe, vagy éppen egy véletlenül meghallott beszélgetéstöredékből, mindezeket pedig maga is alakítja az igencsak sokszínű előadásmódjával, a visszaemlékezés részleteket homályosító és ferdítő tükrében: „Ősz volt, kilencvenkettő ősze mintha, kutatott hunyorítva az emlékei közt. Maga emlékszik, Julika? Vagy később kerültek ide?” (*Naplemente*). Elvira néni történetmondásából a pletykálásnak egy másik sajátossága is kikövetkeztethető, azaz éppen a *pletykásként* való megbélyegzés elleni mentegetőzés – „Nem vagyok én pletykás, gyógyszerésznő, nem azért mondom” (*A lázadás*) – mely gyakran a különös esetek igazságértékének megerősítésére irányuló különféle esküdözési formulákkal társul: „Menjen széjjel a szék alattam, ha nem az volt” (*A csodadoktor*). Talán nem is az információk valóságtartalma, sokkal inkább a rábólintás, a mesélni hagyás, a befogadói szerepkörbe helyezkedés válik fontossá mindkét gyógyszerésznő részéről, mely egyfajta cinikossági viszonyt is feltételez. Elvira néni biztató szavai is a kölcsönös bizalmat, az új gyógyszerésznőnek a kisváros közösségébe való sikeres beavatódásba vetett

hitét példázzák: „Meglássá, gyógyszerésznő, így lesz evvel maga is, pár esztendő eltelik, s azt is tudni fogja, kinek hogy hívják a tehenit” (*Májusi rózsza*).

A *Magnebéhatbéli* történetek *couleur locale*-ja szemléletesen mutatja be a meg nem nevezett, és éppen ezért bármelyik erdélyi kisvárosra vonatkoztatható környezetet, ahol a közelmúlt, a kommunizmus és a rendszerváltás történelemmé szilárdult emléke ott lüktet a levegőben, a város kopottas épületein, az üresen álló gyárakon, és ahol a szürke óriásként éktelenkedő víztorony, a piac és a bodegák, a meteorológiai állomás sajátos eligazodási tengelyekként, a város legismertebb pontjaiként emelkednek ki. A történetek szereplői gyakran a szinte minden közösségben jelenlévő beszédes ragadványneveket viselnek, melyek egy-egy foglalkozást sűrítenek magukba, ilyen Gutentag Gyszi, a némettanár vagy Kuplerájós Józsi, a moteltulajdonos. A Székelyföldön gyakran előforduló – sokaknak ismerősen csengő – vezetéknevek át- meg átszövik a történeteket, maga az olvasó pedig a gyógyszerésznővel együtt összefüggéseket, relációkat keres, beazonosít egy-egy újra felbukkanó szereplőt egy vele kapcsolatos eseményszállal vagy megítéléssel.

Borcsa Imola a *pletykairodalom* egy másik képviselőjének, a szintén kézdivásárhelyi Fekete Vincének az *Udvartér* című, tárcanovellákat tartalmazó kötetéhez hasonló hangon szólal meg, írásaiknak közös vonása, hogy leleplező, iróniától sem mentes, roppant szórakoztató módon tárják fel a kisváros közhelyeit. A kötet szerzője egyik főszereplőjéhez hasonlóan maga is egy székelyföldi kisvárosban, gyógyszerésznőként éli mindennapjait, ezúttal azonban olyan magnebéhatot adott nekünk, ami egy „leültünkben” kielégíti pletykaigényünket (mert valljuk be őszintén, valamennyiünknek alapvető igénye minél többet megtudni a környezetünkről) és szembesít a közvetlen környezetünk elviranénijeivel, netalántán saját elviranénis természetünkkel.

(Bp., Napkút, 2019)

SZERZŐINK

ANDRÉ FERENC (1992, CSÍKSZEREDA) KÖLTŐ, SLAMMER, MŰFORDÍTÓ ■ **BALÁZS IMRE JÓZSEF** (1976, SZÉKELYUDVARHELY) KÖLTŐ, MŰFORDÍTÓ, EGYETEMI OKTATÓ (BABEȘ-BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM) ■ **BEST, CRISPIN** (1983, LONDON) KÖLTŐ ■ **BORCSA IMOLA** (1990, KÉZDIVÁSÁRHELY) PRÓZAÍRÓ ■ **CSEHY ZOLTÁN** (1973, POZSONY) KÖLTŐ, MŰFORDÍTÓ, EGYETEMI OKTATÓ (COMENIUS EGYETEM) ■ **HORVÁTH BENJI** (1988, MAROSVÁSÁRHELY) KÖLTŐ, MŰFORDÍTÓ ■ **HORVÁTH EVE** (1984, NAGYKANIZSA) KÖLTŐ ■ **JAKAB JÚLIA** (1999, KÉZDIVÁSÁRHELY) KRITIKUS ■ **JARRELL, RANDALL** (1974, NASHVILLE – 1965, CHAPEL HILL) KÖLTŐ ■ **KÁNTOR ZSOLT** (1958, DEBRECEN) KÖLTŐ, ÍRÓ, SZERKESZTŐ ■ **MÄRCUȚIU-RÁCZ DÓRA** (1996, NAGYVÁRAD) KÖLTŐ, MŰFORDÍTÓ ■ **MOHAI V. LAJOS** (1956, NAGYKANIZSA) KÖLTŐ, ÍRÓ, IRODALOMTÖRTÉNÉSZ ■ **MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR** (1974, SZÉKELYUDVARHELY) ÍRÓ ■ **NAGY HAJNAL CSILLA** (1992, LOSONC) KÖLTŐ, ÍRÓ, DRÁMAÍRÓ ■ **PÁPAY SZANDRA** (1988, SÁRVÁR) KRITIKUS ■ **PETŐCZ ANDRÁS** (1959, BUDAPEST) KÖLTŐ, ÍRÓ, SZERKESZTŐ ■ **RIVIÉRE, SAM** (1981, NORWICH) KÖLTŐ ■ **SÁNTA MIRIÁM** (1993, KOLOZSVÁR) KÖLTŐ, MŰFORDÍTÓ ■ **SZÉKELY ÖRS** (1992, KOLOZSVÁR) KÖLTŐ, MŰFORDÍTÓ ■ **SZILI JÓZSEF** (1929, BUDAPEST) KÖLTŐ, IRODALOMTÖRTÉNÉSZ ■ **VIDA GERGELY** (1973, KOMÁROM) KÖLTŐ, IRODALOMTÖRTÉNÉSZ

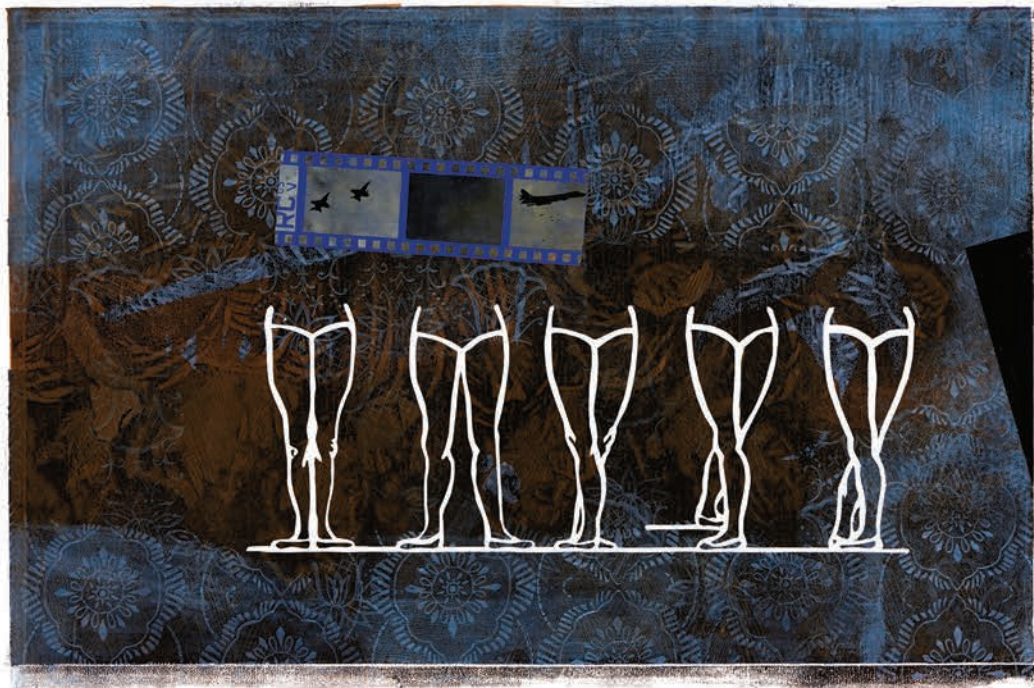
AZ IRODALMI SZEMLE MEGVÁSÁROLHATÓ

SZLOVÁKIÁBAN

DUNASZERDAHELY – MOLNÁR-KÖNYV (GALÁNTAI ÚT [HYPERNOVA])
KOMÁROM – DIDEROT KÖNYVESBOLT (LÚDPIAC TÉR 4810. / TRŽNÉ NÁMESTIE 4810.)
ÉRSEKÚJVÁR – KULTÚRA KÖNYVESBOLT (MIHÁLY BÁSTYA 4. / MICHALSKÁ BAŠTA 4.)
GALÁNTA – MOLNÁR-KÖNYV (FŐ UTCA 918/2. / HLAVNÁ 918/2. [UNIVERZÁL])
KIRÁLYHELMEC – GERENYI KÖNYVESBOLT (FŐ UTCA 49. / HLAVNÁ 49.)
NAGYKAPOS – MAGYAR KÖNYVESBOLT (FŐ UTCA 21. / HLAVNÁ 21.)
NYITRA – MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM TANSZÉK – KÖZÉP-EURÓPAI TANULMÁNYOK KARA. KONSTANTIN FILOZÓFUS EGYETEM (DRÁŽOVSKÁ 4.)
POZSONY – A POZSONYI MAGYAR INTÉZET KÖNYVTÁRA (VÉDCÖLÖP ÚT 54. / PALISÁDY 54.)
SOMORJA – MOLNÁR-KÖNYV (FŐ ÚT 62. / HLAVNÁ 62. [VÚB MELLETT])
TORNALJA – TOMPA MIHÁLY KÖNYVESBOLT (BÉKE UTCA 17. / MIEROVÁ 17.)

MAGYARORSZÁGON

BUDAPEST – ÍRÓK BOLTJA (ANDRÁSSY ÚT 45., 1061)

KOREOGRÁFIA, 2018, OLAJ, PAPÍR, 100x150 cm

AGAPÈ, 2020, OLAJ, FA, 170x140 cm

BLACK JACK, 2018, OLAJ, PAPÍR, 100x150 cm

AMNESTY, 2019, OLAJ, FA, 110x175 cm

INFLUENCER, 2020, OLAJ, MERÍTETT PAPÍR, 100x100 cm

IDŐHÚZÁS, 2019, OLAJ, CELLULÓZ, 70x70 cm

